

פרשת "ויחי"

מתוך "ליקוטי שמואל"

מלקט ועורך: ש. אייזיקוביץ

eisikovits1@gmail.com

הגיליון מופיע באתר 'לדעת' וכן ניתן לקבלו לאימייל מדי שבוע על ידי שליחת בקשה. eisikovits1@gmail.com,

058-4852-443

אודה לכם אם תעבירו את העלון לאנשיכם או כתובות של נציג בעלון. אשמח לקבל הערות מחכימות ובל"נ אשתדל להתייחס אליהם. גם רשות להדפיס / לחלק / להעתיק / לשמור. - בשעת הצורך הרשות נתונה לאמור מהדברים שבעלון אף שלא בשם אומרם. אבל הבא להדפיס וידפיס בשם אומרם. יביא גאולה לעולם. כמו כן יש אפשרות לקבל כל עלון בכל שפה כמעט שתרצו בתרגום של ווארד.

פרשת ויחי

וליוסף יולד שני בנים בטרם תבוא שנת הרעב ... (מא, נ-נב) (הרב יוסף זילברפרב)

שם הבכור מנשה כי נשני א-לקים את כל עמלי ואת כל בית אבי. ואת שם השני קרא אפרים כי הפרני א-לקים בארץ עני

יוסף קורא למנשה בשמו ומנמק זאת כרמז שה' השכיח ממנו את כל עמלו והתלאות שעברו עליו בהיותו עבד, וכן השכיח ממנו את כל בית אביו, ועל ידי השם "מנשה" מבקש יוסף להזכיר לעצמו את העבדות שחלפה כדי להודות לה' על שחילץ אותו מיוון מצולה ואת בית אביו שהלך והשתכח ממנו, בשל היותו עסוק בהנהגת מצרים. השם שניתן לבן השני – אפרים מצביע על פריון, התרחבות וגידול. השם אפרים נושא את המשמעות החיובית לעומת מנשה הנושא את המשמעות של שכחה שלילית.

יעקב אבינו נפרד מבניו ומבני בניו והוא מברך אותם לקראת עתידם בקבעו לכל אחד ואחד את עתידו בחיים. לבנימין הוא קובע מקומו של בית המקדש. ליוסף הוא נותן שני חלקים – "מנשה ואפרים כראובן ושמעון יהיו לי". לשבט יהודה הוא קובע מלכות, וכו'. לברכתו של יעקב את בני יוסף קדם דו שיח ארוך בין יעקב ליוסף כמובא במדרש: יוסף ששמע מאביו את ההבטחה "אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי", לא הבין מדוע הקדים אביו את אפרים לפני מנשה וחשב אולי זו טעות שהרי מנשה הוא הבכור. לאור זאת עשה יוסף הכול כדי שהמברך – יעקב אביו, ישים ידו הימנית על ראשו של מנשה, שכן ליד הימנית נודעת חשיבות מיוחדת כדברי המדרש במקום אחר שבכל מקום הימין משובח, לעניין עבודה, לעניין סמיכות ולעניין ברכה. גדולה הייתה הפתעתו של יוסף כשאביו עשה פעולה מיוחדת להניח דווקא את היד הימנית על ראש אפרים – "וישת יד ימינו על ראש אפרים". יוסף נוכח לראות שחששו רציני ולכן עשה שתי פעולות: א. תמך יד אביו להעבירה מעל ראש אפרים אל ראש מנשה. ב. פנה לאביו בנימוס "לא כן אבי, כי מנשה הבכור". יעקב הגיב נמרצות – "וימאן אביו" – ביד זו נאבקתי עם שרו של עשיו וניצחתי

ואתה רוצה להוריד אותה?! שנית, אתה חושב שמא דעתו של אביך אינה צלולה ולכן עושה מה שעושה – "ידעתי בני ידעתי". פעולה זו של יעקב הייתה מכוונת גם לעתיד שהרי מעשה אבות סימן לבנים.

יעקב רצה לקבוע שישנם בחיים שני דברים חשובים הקובעים גורלם של עמים ומדינות: כמות ואיכות. המושג כמות נגזר מהמילה כמה, ומציין את שיעור הדברים מבחינת המספר, הגודל או המשקל. אך מהכמות אי אפשר לקבוע את טיב הדברים, את אופיים של האנשים, את תכונותיהם וכו'. איכות נגזרת מהמילה איך ומעידה על תכונותיו ומיזגו של האדם. הכמות חשובה מאד. וכבר כתב שלמה המלך בקהלת: "טובים השניים מן האחד ... כי אם יפולו, האחד יקים את חברו, ואילו האחד שיפול ואין שני להקימו". אולם המכריע בחיים הוא האיכות כדברי החכם מכל אדם: "החכמה תעוז לחכמה מעשרה שליטים".

אפרים ומנשה סימלו את שני המושגים הללו. מנשה נתברך בכמות כמובא שלפני כניסתם לארץ הגיע מספרם ליותר מחמישים אלף נפש לעומת בני אפרים שמנו רק שלשים ושניים אלף נפש. אולם מבחינת האיכות היו בני מנשה ירודים מאד שלא העמידו מבניהם שופטים בעלי שיעור קומה. מאידך, אפרים היה קטן בכמות אך גדול באיכות, ממנו יצא יהושע בן – נון (בעשרה בטבת חל על פי המסורת יום פטירתו), שהביא את בני ישראל אל המנוחה והנחלה ובשעה שאמר "שמש בגבעון דום" נתפרסם שמו בעולם.

יעקב ראה בעיני רוחו את מצבינו ועתידנו. אמנם זקוקים אנו לכמות גדולה של יהודים שהרי בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו, אך רק על ידי האיכות שלנו כיהודים מאמינים ושומרי מצוות, נוכל להתמודד כנגד הכמות העוינת, ולכן "ישימך א-לקים כאפרים וכמנשה", שילוב של שני הדברים יחד, אך, "וישם את אפרים לפני מנשה", יש להקדים את האיכות לכמות אז והקדוש ברוך הוא יצילנו מידם.

ויחי (בראשית מז:כח-נ:כו) (הרב שרגא סימונס).

על "אפריים ומנשה" שבכל דור ודור

יעקב חש כי יום מותו הולך וקרוב ולכן הוא אוסף סביבו את תריסר בניו, על מנת למסור להם את צוואתו הרוחנית ולברכם. אך קודם כל, עוד בטרם ברך את בניו, הוא קורא לשני נכדיו - אפרים ומנשה - על מנת לברכם ראשונים. נשאלת השאלה, מדוע יעקב מקדים את ברכתם של שני נכדיו לברכת בניו? על מה ולמה ברכת הנכדים נראית לו כל כך חשובה?

הפרשנים מסבירים (ואת זאת יודע כל אחד שכבר יש לו נכדים משלו), שהשמחה שיש לאדם מנכדיו, היא אפילו רבה יותר מהשמחה שיש לו מבניו.

מדוע זה באמת כך?

אצל מרבית היצורים החיים, קיימות מערכות יחסים בין האבות לבנים - בין אם מדובר בלביאה שמגוננת על גורי האריות שלה ובין אם מדובר בציפור המאכילה את גוזליה הקטנים. אבל רק אצל בני האדם קיים מושג של נכדים, מושג שמשמעותו המשכיות והנצחה לפרק זמן ממושך יותר מדור אחד. עובדה זו היא תוצאה של הנשמה שלנו, ששורשיה נטועים בנצחיות ובאינסופיות. לפיכך, כאשר אנחנו הופכים לסבא ולסבתא, אנו מגשימים למעשה באופן העמוק ביותר את הייחודיות שלנו כבני אדם.

אחוה ורעות בין אחים

קיימת חשיבות נוספת לברכתו של יעקב. אחד המנהגים היפים ביותר בעולם היהודי, הוא הרגע שבו ההורים מברכים את ילדיהם בכל שבוע, ממש לפני שכולם מתיישבים יחדיו לסעודת ליל השבת. הבנות מתברכות בלשון זו: "ישימך א-לוקים כשרה, רבקה, רחל ולאה". והבנים מתברכים בנוסח הבא: "ישימך א-לוקים כאפרים וכמנשה".

מה קרה לשלושת האבות שלנו - לאברהם, יצחק ויעקב? מודע נבחרו אפרים ומנשה להיכלל בברכה החשובה והמסורתית הזו, במקום שלושת האבות?! ובכן, אפרים ומנשה היו האחים הראשונים בעולם היהודי, שלא שררה ביניהם כל איבה או מחלוקת. שני בניו של אברהם אבינו - יצחק וישמעאל - לא הצליחו להסתדר זה עם זה, כשהמריבות ביניהם מייסדות את הבסיס לעימות הישראלי - ערבי, עד עצם היום הזה. בדור הבא, אצל שני בניו של יצחק - יעקב ועשו - היו ויכוחים כה מרים, עד שעשו ניסה כמעט בכל דרך אפשרית להרוג את יעקב, כשהוא מורה לצאצאיו להמשיך ולרדוף את בניו של יעקב. אפילו בדור שלאחריו, אצל בניו של יעקב, מכרו האחים את יוסף לאורחת הישמעאלים, שהעבירה אותו לעבדות בארץ מצרים. על ידי החלפה זו, יעקב ביקש להצביע על העובדה, שבין שני האחים, לא שררה כל יריבות או מחלוקת.

אפרים ומנשה מייצגים מערכת יחסים אידיאלית, הקוטעת את הרצף הזה. עובדה זו גם מסבירה לנו מדוע מחליף יעקב בין שתי ידיו, כאשר הוא מברך את אפרים (הצעיר מבין שני האחים), לפני שברך את מנשה הבכור. על ידי החלפה זו, יעקב ביקש להצביע על העובדה, שבין שני האחים, לא שררה כל יריבות או מחלוקת (ראה בראשית מ"ח:13-14). הורים, המברכים עד עצם היום הזה, את בניהם ובנותיהם בערב שבת, מנציחים למעשה את כוונתו של יעקב. משום שאין בעולם ברכה גדולה יותר, מאשר השכנת שלום בין האחים. אכן, נכונות הן המילים שאמר דוד המלך בספר תהילים: "הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד" (תהילים קל"ג:1). זוהי הנחת שהקב"ה מאחל לכל יהודי בעולם כולו.

ואף על פי כן, להישאר יהודי!

הרב שמשון רפאל הירש, שחי במאה התשע-עשרה בגרמניה, מציע הסבר אחר לסיבה בעבורה לאורך כל הדורות, הבנים זוכים בברכתם של אפרים ומנשה: בדורות הראשונים של שושלת העם היהודי - אצל אברהם, יצחק ויעקב? גידול וחינוך הילדים התבצע בעיקר בארץ ישראל. ארץ הקודש היא המקום המתאים והנוח ביותר לכל יהודי. הגמרא אף

מציינת ש"אפילו האוויר בארץ ישראל מחכים כל אדם". מבחינה מסוימת, קל יותר להיות יהודי, בארץ ישראל. אבל, בעקבות הרעב הגדול שתקף את האזור, יעקב ובני משפחתו נאלצו לרדת מצרימה. הדור הבא כבר גדל, כשהוא מוקף בעבודה זרה ובחוקי מוסר מעוותים ואכזריים. האתגר שעמד בפניהם היה לדאוג, כי היהדות תמשיך להתקיים בתוך הסביבה הגלותית והקשה הזו.

לאורך כל הדורות, הורים יהודים התפללו שבניהם יצליחו לעמוד מול כל הפיתויים שמציעה הגלות וישמרו על זהותם היהודית. לכן, אומר הרב שמשון רפאל הירש, במהלך ההיסטוריה, ראו ההורים חשיבות מיוחדת בהשוואת בניהם דווקא לאפרים ולמנשה, ששמרו על זהותם היהודית, על אף שחיו בגלות, בין הגויים. הדבר המתבקש ביותר, הוא להזניח את היהדות לטובת הפיתויים הרבים שסובבים אותם. מסתבר, שזו משימה כלל לא פשוטה. כאשר לדוגמא, יהודים בגלות עומדים בפני מציאות של חגיגות הגויים, הדבר המתבקש ביותר הוא להזניח את היהדות לטובת הפיתויים הרבים שסובבים אותם. זוהי הסיבה, שמחייבת את ההורים להיאבק תמיד במציאות שמקיפה את בניהם ולהדגיש את הערכים היפים של היהדות. הטכניקות האפקטיביות ביותר לשם כך, הן חוויות בעלות השפעה, כמו טיולים ולימודים בארץ ישראל, המדגישות את יופיו של עולם היהדות.

ובסופו של דבר, כיצד ההורה יודע אם הוא הצליח במשימתו?

הרבה יותר מהילדים שלנו, דווקא הנכדים הם אלה שחושפים את מידת יציבותם של הערכים היהודיים שספגו והם אלה שמראים מה יהיה הכיוון הרוחני של המשך השושלת המשפחתית. מכאן גם מגיעה האמרה הידועה לכל יהודי החי בארצות הגולה: "השאלה היא לא האם ילדיך יישארו יהודים, אלא האם נכדיך יהיו יהודים".

מה באמת יצא מזרעם של אפרים ומנשה? למרות הסיכויים הנמוכים שהיו להם בהיוולדם לתוך מציאות טמאה ומנוונת, הם עדיין הצליחו להישאר נאמנים לערכי התורה ולמצוותיה. לכן, כיוון שחלק גדול מעמנו עדיין יושב בארצות הגולה, אנו בוחרים עד היום לברך את בנינו שיהיו דומים לאפרים ולמנשה. מי ייתן וכולנו נתברך בבנים הגאים ביהדותם - וגם בנכדים שכאלה.

"ויחי יעקב בארץ מצרים" (מז', כח')

צא ולמד, אומר רבי זלמן סורוצקין הרב של לוצק, שפרשת מיתתו של יעקב אבינו קרויה 'ויחי'. סוף פרשת מיתתה של שרה אימנו קרויה 'חיי שרה'. כי אמנם רק אחרי מה שקרוי בפי הבריות 'מוות' רק אז מתחילים החיים האמתיים.

ויחי יעקב בארץ מצרים (מז כח)

הרבי ר' בונם מפרשיסחא זי"ע מפרש על דרך זה "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה" דיעקב אבינו ע"ה חי חיי צער גדול במשך ימי חייו בבחינת "מצרים", ועכ"ז קיבל הכל באהבה, והכל היו שווים לטובה לפניו, והיינו דרמוז בתיבת "שבע עשרה" דמספר י"ז בגימ' טו"ב, שכל ימי חייו ראה רק טוב, והיה אומר על כל מה דעביד רחמנא לטב עביד.

ויחי יעקב בארץ מצרים (מז כח) (הגה"צ רבי יעקב גלינסקי זצ"ל – והגדת, בראשית)

"ויחי יעקב בארץ מצרים" סיפר הרב גלינסקי זצ"ל: נסעתי במונית. פנה אלי הנהג: "אפשר לשאול שאלה? "שאל". אם אדע, אענה.

אמר: "איני מבין, אני עובד ואשתי עובדת ויש לנו משפחה קטנה, ואיננו גומרים את החודש, אין הקומץ משביע. ואצלכם, בלי עין הרע, משפחות גדולות ופיות רבים – מה הוא יודע, לכל אחד שלשה פיות, האחד בראש ושניים בנעלים – והבעל בכלל, וחיים!"

אמרתי: "את התשובה לשאלתך יודע אני, כי כתובה היא ברש"י!"

תמה: "רש"י? מהיכן ידע רש"י שאהיה נהג ואשתי תעבוד, ולא נגמור את החודש?"

אמרתי לו: שטיא, רש"י לא מדבר עליך, רש"י מדבר עלינו!"

"עליכם?! הבה נשמע!"

אמרתי: "הפסוק אומר 'ויחי יעקב בארץ מצרים'. בארץ מצרים אפשר לחיות?"

כותב רש"י: 'פרשה זו סתומה'. באמת אי אפשר להבין איך, אבל חיים!...

וכבר היה מעשה: אברך למד בכולל, חי מ'הבטחת הכנסה'. המשפחה גדלה, ההורים היו עסוקים בהשאת שאר הצאצאים. הכלל, עלה אל הרב ש"ך זצ"ל, וספר על מצוקתו. וזה לא רק הכסף. הגמרא אומרת שכאשר הקמח כלה מן הכד, הריב נוקש בבית... בקש אשור ללמד הנהלת חשבונות. כך יוכל ללמוד בכולל בבקר ואחר הצהרים, ובמקום כולל ערב וכולל חצות וכולל אשמורת הבקר, יוכל לעבד כמה שעות ותבוא הרווחה.

"איך האלט ניט פון דעם", ענה ראש הישיבה, איני אוחז מזה.

המשפחה הוסיפה לגדל, והיוקר המשיך להאמיר, וההורים חתנו עוד צאצאים, וכבר לא השיג ערבים עבור הגמ"חים. לא מצא עצה, ועלה שוב עם ההצעה.

ראש הישיבה אחז בידו באהבה רבה: "אני מבין את מצבך, אבל אמרתי – איני אוחז מזה"...

"זה... אסור?! שאל. "ניין, ניין, חלילה! אין כאן אסור. אבל אם שאלתה לדעתי, איני אוחז מזה"... טוב, אם זה לא אסור, ועצה אחרת אין, והדחק נורא ואיום – למד, וקלט

היטב, ועמד לבחינות, והשיג תעודה, ועמד בהבטחתו לעצמו, למד ביום ועבד בלילה, והרוויח טוב – וקרה דבר מוזר. צצו הוצאות משומקום, בלתי צפויות ומפתיעות. אביזרים נשברו, רופאים נצרכו, והדחק במקומו עומד... ערך חשבון נפש, והבין: קפידא של ראש הישיבה, שעבר על עצתו ודבריו! עלה בשלישית, נבוכ בעליל. בשברון לב התודה, ובקש מחילה. שוב אחז הרב ש"ך בידו, ואמר בקול אוהב: "חלילה וחס, מעולם לא הקפדתי. ובפרוש אמרתי, שאינו אסור. אבל, אסביר לך – לבן תורה יש הנהגה מיוחדת, הנהגה נסית, מעין: אוכל קמעה ומתברך במעיו. מרוויח קצת, ויש בו ברכה – כיון שיצאת לעבד, גם אם אתה קובע עתים, ועתים רבות, לתורה. שוב אין זו ההנהגה המופלאה, ועולמנו הוא עולם של פגעים... לכן אמרתי שאיני אוחז מזה..."

"ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה" (מ"ז - כ"ח)

ואילו כשחזר יעקב מבית לבן לארץ כנען, נאמר "וישב יעקב בארץ מגורי אביו". כי הישיבה בגלות אינה קבועה, וכל כולה כדי להחיות את הנפש בלבד, להיות "תושב". אבל להיות חי, יכול אדם רק בארץ מגורי אביו, בארץ ישראל.

"ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה" [מז, כח]. (אוצרות הפרשה, גיליון 681)

מעשה שהיה בראובן, שהגיע לגיל 30 וטרם מצא את זיווגו. כל החברים מסביב, בני אותו גיל, כבר מזמן מצאו את ה'אבידה', וזכו להקים את ביתם, ואף לראות צאצאים, ואילו הוא נותר מעוכב-שידוך, ומצבו הנפשי קצת התדרדר. והנה, ביום מן הימים פגש בידיד משכבר השנים, שמעון שמו, שהינו תלמיד חכם מנקיי הדעת, וביקש ממנו: "ראה נא, אני בשידוכים כבר למעלה מ-10 שנים ולא הולך לי כלל. ליבי שבור ורצון, אני ממש על סף נפילה לזרועות הייאוש. אני מתחנן, תזכיר אותי בכל תפילה שלך, ובע"ה כאשר אזכה להתארס, בקרוב ממש, אתגמל אותך בכפלים משכרו של השדכן, דהיינו ב-2000 דולר"... שמעון הרגיעו במילות חיזוק, ואמר שבע"ה מעתה יזכירו בל"נ בכל תפילה. וראובן המשיך להדגיש את נחיצות העניין "אנא, עוברים עלי ייסורים נוראים, אני זקוק לשידוך בדחיפות..."

מאז אותו היום חלפו שש שנים, שבהם ראובן ושמעון לא נפגשו כלל. בבוקר בהיר אחד, שמעון נוטל לידי את העיתון היומי, ומתרגש עד מאוד לנוכח מראה המודעה המבשרת אודות אירוסי ראובן. מיהר להתקשר אליו ולברכו בחום. המעניין היה, שגם לאחר דקות ארוכות של שיחה ראובן לא הזכיר מאומה בעניין התחייבותו לשמעון. בסיום השיחה ציין שמעון: "אתה יודע שבמשך כל השנים מאז היום בו נפגשנו, הקפדתי להזכירך בשלושת התפילות מידי יום...". ראובן לא הבין כלל על מה מדובר, משום שהפגישה כבר נשכחה ממנו, אך לאחר ששמעון ציין בפניו את המקום והזמן בו נפגשו, ואודות התחייבותו של ראובן לתגמלו ב-2,000 דולר לכשיתארס - ראובן נזכר. החתן הודה לחברו מקרב לב על כל התפילות, אך הוסיף: "בנוגע להסכם שלנו, כמדומני שתשולם לא מגיע לך, במחילה, וזאת משום שכוונתי הייתה שתפעל עבורי למציאת שידוך בהקדם, כפי

שהדגשתי שהעניין מאוד דחוף עבורי, כי הייתי במצב נפשי קשה, ואכן עברו עלי מאז תקופות קשות מאוד, כך שדעתי הייתה על מציאת שידוך תוך כמה חודשים, ומעולם לא העלתה על דעתי זמן כה ארוך של 6 שנים... ואילו חלילה הייתי מתארס בגיל 50, גם אז היית דורש שכר "?!... לעומתו טען שמעון: "הלא אם בשעתו הדבר היה כה דחוף עבורך, אם כן כעבור שש שנים כל שכן שהדבר בהול יותר, וממילא בוודאי שהתחייבותך קיימת גם עתה"...! לבסוף החליטו השניים לשטוח טענותיהם לפני מו"ר הגאון יצחק זילברשטיין שליט"א, וככל אשר יורה יעשו ...

מו"ר שליט"א שמע את טענות הצדדים, והכריע, על פי סברה מפתיעה, שיש לפטור את ראובן מהתחייבותו לאחר שעברו שש שנים, וכדלהלן: ידוע שבגיל 36, כבר חלפו רוב שנותיו של האדם (שימי שנותיו של אדם הם שבעים שנה, כך שכאשר מגיע לשנתו ה-36, עברו רוב שנותיו), ומעתה הוא נחשב לכעין "בריה חדשה", שכן אמרו רבותינו "כיון שיצאו רוב שנותיו של אדם, ולא חטא, שוב אינו חוטא, שנאמר רגלי חסידיו ישמור", והיינו שעיקר זמן העמידה בניסיונות, הוא חצי ימיו של אדם, עד זמן זה (בעיקר) האדם צריך לעמוד כנגד כל הניסיונות הקשים, כנגד הבלי העולם הזה שאינם מניחים לו ללמוד ולעבוד את בוראו, ויש בתוכו להט ותסיסה שיכולים חלילה להכשילו. בתקופה זו בעיקר, הבחור הצעיר זקוק מאוד לאשה, ואשתו עוזרתו ומשמרתו. ובספר 'באר בשדה' (בפרשת ויחי) כתב: עיקר ההתגברות שצריך האדם להתגבר על היצר, הוא שבע-עשרה שנה, מן עשרים עד שנת שלושים ושש, וחז"ל אמרו 'כיון שעברו על אדם רוב שנותיו ולא חטא, שוב לא יחטא, וזה מרומז בפסוק 'ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה', והיינו שצריך אדם להביא את החיות של הנשמה בגוף, שנקרא 'ארץ מצרים', על שם שהגוף הוא 'מיצר' לנשמה שנקראת 'ם'. ויחי בגימטריה ל"ה עם הכולל, לרמז על שנותיו של אדם בהם צריך להתגבר ביותר שלא יחטא. וממילא, אם ראובן ביקש בדחיפות אישה בהיותו צעיר, היה זה כדי לעבוד את בוראו בצעירותו, ולאחר שכבר הגיע לגיל 36 ועבר את רוב שנותיו, פחתו הניסיונות, ואם כן, יכול לטעון ראובן כלפי שמעון: בשנים היותר 'קריטיות', לא נושעתי, ועבורן בעיקר התחננתי שתתפלל עלי, ואם בשנים הללו, לא זכיתי להינשא, הרי שהתחייבותי כלפיך כבר תמה. זאת ועוד, שמצינו שגנב נמכר עד שש שנים, והוא פרק זמן חשוב בחיי אדם (ובתקופה זו מן הסתם הגנב יתחנך לדבוק ביושר וישתנה להיות אדם אחר), כך שמעבר לשש שנים, אין ראייה שתפילותיו של שמעון פעלו. ואמנם מבואר בחז"ל (יעויין מדרש רבה דברים פ"ב י"ז) שפעמים התפילה נענית מיד ופעמים לאחר זמן רב, בכל זאת נראה שראובן לא התכוון לכך. אולם, כאשר הציג מו"ר את השאלה לפני גיסו, מרן הגאון רבי חיים קניבסקי זצ"ל, השיב הגר"ח, שעל אף האמור לעיל, בכל זאת יתכן שהתפילה הועילה גם כעבור זמן רב, ובנוסף יש לטעון - וכי תפילות של שש שנים אינן שוות ממון?! ולפיכך, הורה רבינו הגר"ח שלמעשה יש לפשר בין החתן ראובן לשמעון חברו!

"ויחי יעקב" (דברים טובים – פרשת ויחי)

שלושה מיני חיזוקים כתובים בפרשתנו – נהג לומר הרה"ק רבי ישראל מרוז'ין זי"ע: הראשון הוא מה שמתארת התורה בעת שהגיע יוסף לבקר את אביו החולה, נאמר שם "ויתחזק ישראל". השני הינו בסופה של קריאת הפרשה, מכריזים הציבור "חזק חזק ונתחזק". השלישי, מצוי הוא בהפטרה שאמר דוד לשלמה בנו: "וחזקת והיית לאיש". מנהג מקובל הוא בכל מקהלות החסידים לאכול בסעודת שבת בבוקר מאכל העשוי מביצים ובצל קצוצים. מנהגו של הרה"ק רבי חיים מצאנז, היה להכין מאכל זה בסעודת השבת על שולחנו בעצמו, ולא הסכים שיכינוהו כמו שאר מאכלי השבת במטבח ביתו. באחת השבתות התארח בבית ה"דברי חיים" מצאנז, הגאון רבי יצחק אהרן איטינגא, בראותו את מנהגו של הגאון לחתוך בעצמו את מאכל הביצים והבצלים, שאלו לפשר המנהג, לפוסק – ישנן הלכות רבות בקציצת בצל וביצים בשבת, לכן אינני סומך על אחרים. לבנש"ק – כל מאכלי השבת בגימטריא 7 (דג = 7, מרק = 7 בגימטריא קטנה) בצל הוא 14 בגימטריא, כאשר חותכים אותו צריכים לכוון שזה בכדי שיעשה 7. אין לסמוך על אחרים, לכפרי – אם חותכים את הבצל זמן רב קודם האכילה הוא מאבד את טעמו, לכן עושים אותו סמוך ככל הניתן לסעודה, ואין סמוך יותר מחיתוכו על השולחן.

נשוב לשלושת החיזוקים בהם פתחנו. נכדו של הרוז'נאי, הרה"ק מבאיאן ביאר את דברי סבו הגדול בירידה לפרטים מעשיים. אם נתבונן בכל שלושת החיזוקים שציין הצדיק מרוז'ין, נמצא שאין צורך להפוך עולמות בהחלטה הגרנדיזית "לעשות מהפך בחיים ולהתחזק". ההיפך הוא הנכון. בכל אחד מצוין שההתחזקות כללה פעולה קטנה ומינימאלית ודווקא את זה התורה מדגישה. אצל יעקב אבינו בעת חוליו ציינה התורה שהוא שכב על המיטה, וכשבא יוסף לבקרו "ויתחזק ישראל וישב על המיטה". בעת קריאת התורה המתפללים יושבים, וכאשר נשמעת אמירת "חזק חזק ונתחזק" הם עוברים למצב עמידה. גם דוד, כאשר ציווה את שלמה הוא מדגיש לו "וחזקת – והיית לאיש". וכיצד "נהיים לאיש"? ממשיך הפסוק ואומר "והלכת בדרכיו", ממצב של עמידה תעשה צעד נוסף ותתקדם פסיעה. ביאר הרבי מצאנז לכל אחד טעם שונה במעשיו, כפי מה שמקובל עליו ויערב יותר לאוזנו, כך לכל אחד יש את התחומים בהם הוא זקוק לחיזוק. כפי שהדגיש הרבי מבאיאן, החיזוק אינו מוכרח להתבטא בצורה גרנדיזית ומהפכנית, אלא לצעוד צעד קטן אחד קדימה, ובלבד שיבטא צעד זה התקדמות בהנהגת האדם – משכיבה לישיבה, משיבה לעמידה, ומעמידה לפסיעה. חיזוק קטן זה, יוביל אותנו בדרך ובקצב הרצויים, להשתחרר מן התחומים הבעייתיים בחיינו לאט לאט, אך לצמיתות.

"ויקרבו ימי ישראל למות" (מז, כט) (אוצרות התורה)

שואל הזוהר הקדוש: מהו ויקרבו ימי ישראל למות, ימי, משמע לשון רבים, וכי כמה ימים האדם מת, הלא ביום אחד וברגע אחד אדם מת, והיה צריך להיכתב ויקרב יום ישראל למות, אלא, מתרץ הזוהר, כשרוצה הקב"ה לאסוף אליו את רוח האדם, כל אותם הימים שהתקיים האדם עלי אדמות, קרבים לפני הקב"ה ונכנסים בחשבון. אשרי חלקו של האדם,

שכל ימיו קרבים לפני המלך בלא חרפה ובושה, ולא נדחה אף אחד מהם, ולפיכך נאמרה לגבי הצדיקים לשון קריבה, לפי שמתקרבים ימיהם לפני המלך בלי בושה. אוי לרשעים, שלא כתיב בהם קריבה, כי איך יתקרבו ימיהם לפני המלך, כשהם מלאים בחטאים, זו כוונת הפסוק ויקרבו ימי ישראל למות, לשון רבים, שאין מדברים כאן על יום המיתה, אלא על קריבת הימים לפני הקב"ה לחשבון.

מסופר על הרה"ק רבי משה ליב מסאסוב זצ"ל, שהיה נוסע לפרקים למרחקים לצרכי ציבור, אם להכנסת כלה או למצווה אחרת. פעם נתעכב בנסיעתו זמן רב, וכאשר חזר לביתו, הקיפוהו ילדיו מכל הצדדים בשאלה, אבא, מה הבאת לנו. הוא השתמט וניסה לדחותם בקש, אך כאשר לא הרפו ממנו, והמשיכו לתבוע ממנו ביתר שאת, בצעקות ובתחנונים, נתעלף פתאום. לאחר שאשתו העירה אותו מהתעלפותו, שאלה אותו ממה התרגשת כל כך, האם נגעה ללבך כל כך בקשתם של הילדים, שהיית צריך להתעלף, נענה רבי משה ליב ואמר, לא מפני בקשתם התעלפתי, אלא שבאותה שעה ציירתי לעצמי בדמיוני, איך יהיה כאשר אבוא לעולם הבא לאחר הדרך הרחוקה והארוכה של העולם הזה, וישאלוני מה הבאת מן הדרך הרחוקה הזו, אילו תורה ומצוות אתה נושא עמך, כמה בושה תכסה את פני, אם המטען יהיה דל או ריק. וכן מספרים על החפץ חיים זצ"ל, שהיה בעיר מולדתו ז'עטיל, הסמוכה לוילנה, אדם קל דעת שהיה יום יום מכתת רגליו מרחק כמה פרסאות מז'עטיל לוילנה, כדי לקחת מגבאי בית המדרש שם מעט טבק להרחה, והיה חוזר את כל הדרך בו ביום. החפץ חיים, היה ממשיל מעשה זה בשיחותיו על חשבון הנפש ליום אחרון, שבוא יבוא האדם לעולם האמת, וישאלוהו מה הבאת מדרך כה רחוקה, ויתברר לו שלא הביא אלא קמצוץ טבק. עוד מספרים על ר' איצ'לה בלזר מפטרבורג, שפגש את הסבא מנובהרדוק בצעירותו, לאחר שהסבא ירד משולחן חותנו, והיה טרוד מאוד במסחרו. שאלו ר' איצ'לה, למה עזבת את הלימוד ונכנסת למסחר, השיב לו שיש לו משפחה גדולה שצריכה להתפרנס, ואם לא יצא למסחר, כיצד יחיה. השיבו ר' איצ'לה, וכיצד תמות - אין לך דאגה?! ... שאלה זו פגעה כחץ בליבו של הסבא, והייתה אחד הגורמים לפרישתו מעסקיו.

"וַיִּקְרְבוּ יְמֵי יִשְׂרָאֵל לְמוֹת וַיִּקְרָא לְבָנוּ לְיוֹסֵף" (מז, כט) [לאור הנר]

על דרך רמז פרשו את הפסוק כך: "ויקרבו ימי ישראל למות" - כל יהודי מעם ישראל, באחד הימים מגיע זמנו למות. ואז מה הוא עושה? "ויקרא לבנו". לשם מה הוא קורא לו? "ליוסף" - לבקש ממנו עזרה לקראת בואו לפני בית דין של מעלה, שיוסיף עבורו תורה ומצוות. והרי כבר כתב רש"י: "לבנו ליוסף" - למי שהיה יכולת בידו לעשות". הוא עצמו הרי ימות, ולא תהיה בידו האפשרות לצבור לעצמו זכויות, לכן הוא מבקש מבנו שעדין חי, שיוסיף לו זכויות. זו הבקשה של כל יהודי. אמנם, טוב יותר לאדם שידאג הוא לעצמו בחיי חיותו, לצבור זכויות רבות ככל האפשר של תורה ומצוות, וכפי שנלמד מהמשל הבא:

יהודי זקן, אב לשלשה בנים, קרא יום אחד לבנו הבכור ואמר לו: "תראה, אני חש שקצי קרוב. בכוונתי להוריש לך חצי מיליון דולר, מה אתה תעשה עבורי?" אמר הבן

בהתלהבות: "אבא, אקים על שמך 'בית תבשיל' גדול שבו יחלקו מדי יום ארוחות חמות לנזקקים, לא יישאר רעב אחד בכל הארץ, והכל על שמך ולזכות נשמתך!" "יפה מאד", שמח האב, "אכן, בן מסור אתה".

קרא לבן השני ואמר גם לו: "בכוונתי להוריש לך חצי מיליון דולר. אלו מצוות ומעשים טובים תעשה עם ההון הרב לזכותי?" "אבא, אפתח גמ"ח גדול, כל מי שיזדקק להלוואה יגיע אלי, וכל אותה גמילות חסד תיזקף לזכותך". "מצויך", האב היה שבע רצון.

קרא לבנו השלישי ושאל אותו: "ומה אתה תעשה למעני?" אמר לו: "לא כלום...". "מה???" - "לא אעשה כלום!" - "אם כך, הסתלק מכאן, לא תקבל ממני גרוש!" שמעה זאת האם הזקנה. קראה לבנה הצעיר ושאלה: "מדוע כך אכזבת את אבא, האם, באמת, אינך מתכוון לעשות למענו כלום אחר הסתלקותו מן העולם?" חייך הבן ואמר: "ברור שלא זו הייתה כוונתי. אמרי נא לאבא שברצוני להסביר לו משהו". פגישת הפיוס נערכה למחרת, ובה אמר הבן לאב: "אבא, חשבתי כבר מה אעשה למענך, ורציתי להראות לך זאת, אך זה לא נמצא כאן, זה נמצא במרתף ביתי. אם לא קשה לך, בוא אתי ואראה לך". האב הסכים.

באו אל בית הבן וירדו במדרגות למרתף. הבן לקח בידו נר כדי להאיר את הדרך, אלא שצעד מאחורי האב עם הנר בידו, כך שגופו של האב הסתיר את אור הנר. קרא לעברו האב: "אינני רואה כלום, תאיר לי, בבקשה, את הדרך!" - "אך הרי מחזיק אני את הנר בידך. מדוע שלא תראה?" "זו המציאות, אינני רואה כלום!" - "אבל אבא, אני מחזיק את הנר!" - "אתה יודע מה", אמר האב, "תן לי להחזיק את הנר בעצמי". אמר הבן: "אבא, בוא נעלה חזרה למעלה". - "אך הרי עוד לא הראית לי את הדבר שהוא שהבטחת להראות לי?" - "זה בסדר, אנחנו כבר יכולים לעלות". עלו חזרה, התיישבו, ואז אמר הבן לאביו: "אבא, ראית? אם אני מחזיק את הנר - אתה לא רואה כמעט כלום. הטוב ביותר הוא שאתה בעצמך תחזיק את הנר. מדוע הנך מצפה שאני אעשה מצוות וזכויות עבורך? ודאי שגם אני אשתדל לזכות אותך ולפעול לעלוי נשמתך, אך העיקר הוא: 'זהלך לפניך צדקך', הזכויות שאתה עצמך צברת בימי חייך, הן אלו שילכו לפניך ויאירו את דרכך".

ודאי שכשאדם עומד לפני פטירתו, הוא מבקש מבנו ש'היכולת בידו לעשות' לפעול לעילוי נשמתו, אבל עד אז הרי הוא עצמו בעל היכולת, ועליו לפעול בעצמו ולא לצפות שאחרים יעשו זאת עבורו לאחר פטירתו!

ויקרבו ימי ישראל וגו' (מ"ז - כ"ט) (סיפורי צדיקים, גליון 183)

מסופר: כשקרבו ימיו של הרה"ק רבי מאיר מפרעמישלאן זיע"א ונחלשו כוחותיו, קרא לחתנו הרה"ק רבי אברהם חיים ממיקולאיב זיע"א וציווה עליו להכין ספר שבו יעתיק את כל הפתקאות (קוויטלאך) שהוא יקבל מכאן ואילך. הרה"ק רבי אברהם חיים בלבד, לשם מה ביקש ממנו הרבי בקשה זו, עודדו מהרה"ק כך והנה הגיע אליו הגבאי של הרבי לקרוא לו שיבוא בדחיפות אל הרבי, הוא קם בזריזות ומיהר לבוא אליו, אמר לו רבי מאיר: כוחי עתה אינו כבעבר ואיני יכול להתפלל עבור הבאים אלי בבקשותיהם, מאחר והנני חושש

פן אני נהנה מכספי אחרים בלי שתפילותיי יסייעו להם, ונמצא כספם, חלילה , גזל ביד, לכן בקשתי לרשום את בקשותיהם בספר, ואת הספר יניחו בקברי לאחר פטירת, כדי שאם יהיה מישהו שלא פעלתי עבורו בעולם הזה, אפעל למענו בעולם הבא.

“ועשית עמדי חסד ואמת אל נא תקברני במצרים” (מז כט)

וברש"י חסד שעושים עם המתים הוא חסד של אמת,

מפרש רבינו החת"ס זי"ע הכוונה, דכאשר נותנים לאדם טובה גשמית – אין זה חסד אמתי עבורו, שהרי כמו כל העוה"ז הוא שקר כך גם הטובות שבו שקר. משא"כ חסד שעושים עם הנפטר, דהיינו שקוברים אותו ליד צדיק ומתעוררים לתשובה בפטירתו זהו חסד של אמת שכן למקבל יש בזה טובה נצחית ואמתית. [כמובן שכוונת דבריו רק לגבי הרגשת המקבל – אך הנותן צריך לזכור ש"הגשמיות של חברך היא הרוחניות שלך".]

עוד כתב לבאר, דלכאורה גם חסד שעושים עם המתים מצפה העושה לתשלום שכר, אמנם לא מהנפטר. אבל רוצה שהקב"ה יעשה עמו חסד. וא"כ מהו "האמת"? ומבאר דלפעמים אדם נותן צדקה לעני אך בליבו אינו רוצה לתת כלל, ונותן רק מפני שאחרים נותנים וכד'. ממילא מצווה כזאת שאין האדם עושה בשמחה, אינה מקובלת לפני המקום.

נמצא יש ב' סוגי חסד. א. חסד של אמת - היינו שרוצה וחפץ בדבר גם בתוך ליבו. ב. של שקר, שעושה טובה לשני רק מהשפה ולחוץ. וזהו שקר משום שאין תוכו כבדו.

עשית עמדי חסד ואמת וגו' (מז, כט). וברש"י חסד שעושים עם המתים היא חסד של אמת וכו' (מגדלות מרקחים – בפרשתנו)

"ל ע"ד צחות, דכמה פעמים כשאומר לעשות חסד ואינו מקיים לבסוף את הבטחתו, שחושב שבפעם אחרת יעשה לו את החסד, אבל כשאומר לעשות חסד עם המת להתעסק עמו אזי אי אפשר לומר כן, ובכן מוכרח להיות דיבורו אמת. עוד יש שפירשו: רק אצל מת יודעים שחסד הוא של אמת, בשאר מעשי חסדים אי אפשר להיות בטוח שזה חסד של אמת, שיתכן שהנצרך הוא לגמרי לא נצרך, החולה אינו חולה, העני אינו עני וכיוצא בזה.

אל נא תקברני ממצרים (מז, כט)

ושאין מתי חוץ לארץ חיים אלא בצער גלגול מחילות (רש"י)

אל הרבי מקוצק בא זקן אחד ואמר לו שמתכוון הוא לעלות לארץ ישראל, כדי שלא יסבול אחרי מאה ועשרים שנה מצער גלגול מחילות.

או ואבוי! אמר הרבי מקוצק - כמה בני אדם הללו אוהבים את גופם הרקוב והסרות, שדואגים לו אפילו לאחר מיתה.

"אל נא תקברני במצרים" (מ"ז - כ"ט)

שואל רבי איצלה מוואלוז'ין בספרו "פה קדוש", מדוע ציווה יעקב דווקא את יוסף שיקבור אותו במערת המכפלה, ומדוע לא השביע את שאר בניו. רש"י כבר עונה על שאלה זו [בד"ה ויקרא לבנו ליוסף] ופירש, למי שהיה יכולת בידו. אך ה"פה קדוש" מוסיף, כשנפטר אדם, באים בניו וחושבים היכן לקבור את אבא. הנטייה הראשונה היא לקבור ליד אשתו. ממילא, לכל האחים לא הייתה שום הוה אמינא שיקברו אותו במקום אחר, שהרי אבא נפטר וצריכים לקבור אותו ליד אשתו, במערת המכפלה. אבל יוסף, אימא שלו הרי נקברה בבית לחם, כאן חשש יעקב שיוסף יאמר, אכן נקבור את אבא ליד אימא, בבית לחם. לכן השביע דווקא אותו, וגם התנצל בפניו על זה שלא קבר את רחל בארץ ישראל.

וישתחו ישראל על ראש המיטה (מז, לא) (הרב יוסף זילברפרב)

וברש"י: "תעלא בעידניה סגיד ליה" – שועל בזמנו – תשתחוה לו.

אף שמעיקר הדין היה יוסף צריך להשתוות לאביו מדין כיבוד אב, עכשיו שנעשה מלך, יש לו ליעקב להשתחוות אליו אף על פי שהוא בנו, וזה מה שנאמר בהמשך: "ויתחזק ישראל וישב על המיטה", ופרש"י: "אמר: אף על פי שהוא בני, מלך הוא, אחלוק לו כבוד, מכאן שחולקים כבוד למלכות".

מובא שהמהר"ם מרוטנברג מיום שעלה לגדולה לא הקביל פני אביו ולא רצה שאביו יבוא אליו, מחמת הספק בבן שהוא רבו של אביו, אם חייב לכבדו, וכן יוסף השתדל שלא להתראות בפני אביו, עכשיו, לפני שנסתלק יעקב לבית עולמו הוצרך יוסף לבוא אליו, השתחוה לו יעקב כיון שסוף סוף משמים הניחו אותו עכשיו למושל על מצרים ויש לכבדו.

מזה אפשר ללמוד שכשאדם חושב שיש איזה מנהיג שאינו ראוי לתפקידו, אם הוא נוהג בחכמה, יודע שאין צריך ללחום עם המציאות, עכשיו משמים נתנו לו להנהיג, ואם רוצה, יפעל רק לגבי העתיד, שידאג שבפעם הבאה יהיה מנהיג יותר מתאים לתפקיד.

שבת ויחי. (בעל "דברים טובים" שליט"א)

שבת ויחי. נקרא שבת חיזוק. כי בפרשתנו קוראים ויתחזק ישראל וישב על המיטה. ובסוף הפרשה, צועקים "חזק חזק ונתחזק", ובהפטרה קוראים ויקרבו ימי ישראל למות ויקרא לבנו שלמה, ואמר "וחזקת והיית לאיש והלכת וגו'". אמר הרה"ק מרוז'ין זי"ע החיזוק הוא ללכת ולהתקדם, כמו ויתחזק ישראל מה עשה וישב על המיטה, עשה פעולה קטנה.

וגם בסוף קריאת התורה כולם יושבים נעמדים לומר חזק, וגם דוד אמר לשלמה וחזקת והתחיל ללכת. כל פסיעה כל תזוזה, העיקר חיזוקים.

כמו שבעל הדברי שמואל אמר בחנוכה, להוסיף כל יום נר כדי להתחזק יותר ויותר.

ואני בבואי מפרן מתה עלי רחל בארץ כנען... ואקברה שם (מ"ח, ז') (רבי איצ'לה מוולוז'ין)

הלכה היא, מת הנפטר בארץ, אין רשאים להוליכו ממקום אחד בארץ למקום אחר לקברו, אבל מת שבחוץ לארץ, כיון שיכול להוליכו לארץ ישראל, מעבירו לאיזה עיר שירצה. כך אמר יעקב ליוסף, אל תקשה לי מדוע לא קברתי גם את אמך במערת המכפלה, זאת משום שהיא בארץ כנען נפטרה, ולא הייתי רשאי לקחתה לקבורה, מבית לחם לחברון. מה שאין כן אני, כיון שאמות בחוץ לארץ אם-כן יכול אתה לקחתני למקום שתרצה. לפיכך מצוני עליך, קחני לקבורה במערת המכפלה.

וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת בְּנֵי יוֹסֵף וַיֹּאמֶר מִי אֱלֹהִים: (מח, ח')

בשעה שיוסף הצדיק הביא את בניו ליעקב שיברכם, נסתלקה ממנו שכינה. אמר יעקב: כפי הנראה אינם ראויים לברכה "ויאמר מי אלה?" ראה יוסף כי המצב חמור מאד, אביו נמנע לברכם, נענה ואמר: "ויאמר יוסף בני הם אשר נתן לי א-לוקים בזה". ואז לפתע אמר יעקב: "ויאמר קחם נא אלי ואברכם".

וכאן נשאלת השאלה, רגע קודם יעקב מאן לברכם כי ראה שאינם ראויים לברכה והנה מהפך, רק יוסף אמר "בני הם אשר נתן לי א-לוקים בזה" נהפכו ראויים לברכה? איך פתאום קיבלו אישור?

תרץ הרב יעקב גלינסקי זצ"ל: נכון, יעקב ראה שהילדים הללו אינם כמו שבטי יה, סוג אחר, ואינם ראויים לברכה. לכן שאל: "מי אלה?" ואז פנה יוסף לאביו: אבא, אלו ילדים שנולדו במצרים "בזה", תתחשב במצרים, תתחשב בסביבה. ארץ מצרים אינה בני ברק. כאשר שמע יעקב את הדברים אמר: אינני יכול לברך, אבל הקב"ה יברכם, משום שהוא מתחשב עם מצבו של האדם, בסביבה, במכשולים, במפריעים ובמניעות. מצווה שקשה לעשותה, בשמיים, מתחשבים בקושי!

"וירא ישראל את בני יוסף ויאמר מי אלה" (מ"ח - ח')

בספר "באר השדה" של הרב מאיר בנימין דנון שואל, למה הסתלקה השכינה כשראה יעקב את ירבעם ונבט. וכי משאר השבטים לא יצאו רשעים, ומדוע כשבירך אותם לא הסתלקה השכינה. מתרץ הרב אברהם פלאג'י בספרו "אברהם אנכי", השכינה לא הסתלקה בגלל ירבעם בן נבט, אלא מפני שכשיעקב ראה שאלה יהיו מנכדיו, באה עליו עצבות, וזו סיבת הסתלקות השכינה, ואח"כ כשראה אצל שאר השבטים דברים כאלו, כבר לא באה אליו עצבות. מפני שכך דרכו של אדם, כששומע פעם ראשונה שמועה רעה, מתרגש ונבהל, אבל אח"כ כבר מתרגל, ולכן כשבירך את שאר השבטים, למרות שראה שיצאו מהם אנשים לא הגונים, לא הסתלקה השכינה.

**וירא ישראל את בני יוסף ויאמר מי אלה ויאמר יוסף אל אביו בני הם אשר נתן
אלוקים בזה (מח, ח-ט) (אוהב תורה)**

רש"י: "מי אלה" שאינן ראויין לברכה.

ונשאלת השאלה, האם כך עושים לנכדים שמגיעים להתברך, האם כך אומרים עליהם
בפני אביהם?

אלא הסביר הרה"ק בעל הקדושת ציון מבאבוב זי"ע שההסבר הוא כך: דהנה כשהנער
נעשה בר מצווה, אביו מברך עליו ברוך שפטרני מעונשו של זה, כי עד עתה היה עונשו
וחיובו על אביו, ועכשיו כשהגדיל נפטר אביו מעונשו (כמובא במגן אברהם אורח חיים
סימן רכה. ה), והנה ברכה זו שייכת רק כשחטא הבן, אבל אם יזכה נער את אורחו לשמור
מצוות ד' אז אין מקום לברכה זו, כי גם עד עתה לא היה שום עונש על אביו בגללו. וזה
שאמר יעקב אבינו בראותו קדושת בני יוסף וראה שלא טעמו טעם חטא מעולם, תמה
ואמר "מי אלה" שאינן ראויים לברכה שמברך האב על בנו בהגיעו לגדלות ברוך שפטרני.
"ויהאמר יוסף אל אביו", הגדיל עוד את צדקתם, כי "בני הם אשר נתן לי א-לוקים בזה",
פירוש במצריים מקור הטומאה, ואף על פי כן עומדים בצדקם...

וישלח ישראל את ימינו וישת על ראש אפרים (מח, יד) (מר אבישי יוחננוף)

הנה רואים שהניח ידו ובירך ולא די בברכה בפה, וכך העיר בזה הרב יהודה פתיה ע"ה
בספרו מנחת יהודה (פר' שמיני) עה"פ "וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם", הרי שלא
הספיק לאהרן קדוש ה' לברך בלא נשיאת כפים, רק שלא היה אפשר להניח על כל הקהל.
וכן מצינו אצל יעקב אבינו כשבירך את בני יוסף. ונראה שהמנהג הזה היה קדום, שהרי
כאשר בא נעמן המצורע אל אלישע הנביא קצף על אלישע לא ברכו, וכמ"ש (מ"ב ה, יא)
"ויקצוף נעמן וילך ויאמר הנה אמרתי אלי יצא יצוא ועמד וקרא בשם ה' א-לקיו והניף ידו
אל המקום ואסף המצורע". עכ"ד.

ויתכן לפרש העניין בעזרת ה' יתברך, כי הרי בקצות האצבעות משם יוצאים אורות,
וכאשר ביאר בארוכה האריז"ל בספר עץ חיים (שער טו פ"ב). ואשר על כן כאשר פותח
המברך פיו בברכה ומניח ידיו, אז יוצאים "הברכות והאורות" וחלים על המברך.

וכתב היעב"ץ בסידורו (הנהגת ליל שבת דק"נ): שמנהג ישראל לברך הילדים בליל שבת
בין האבות בין הרבנים, אחר התפילה או בכניסה לבית בין לבנים הקטנים בין לבנים
הגדולים. אכן צריך להניח "שתי הידיים" כדרך שנהג משה רבנו. וכן מצינו במלאכים
"שמניחים שתי ידיהם על ראשו" (שבת קיט:). ומה שמצינו ביעקב שהניח יד אחת, זאת
מפני שלא היה רוצה לברך אחד אחד מפני הקפידא. ולכן הוכרח להניח יד אחת, ולא כיש
חוששים מלברך רק ביד אחת. עכת"ד. ויתכן שסברת החוששים כדי שלא יהיה כברכת
כוהנים, שאולי יש לחוש שאסור לישראל רק לכהן. (וכך יש רבים נוהגים). אמנם מותר
להלכה לישראל אף על פי שאינו כהן לברך את זולתו בברכת כהנים "יברך ה' וישמרך"

וגו'. וכמו שכתב בזה בשו"ת יביע אומר חלק ג' (סימן יד אות ח). ע"ש. אכן ראוי להקדים לברך את השי"ת כגון 'יהי שם ה' מבורך' ואח"כ יברך את המתברך ברוב ברכות

וידגו לרוב בקרב הארץ (מח, טז) (אשר לורבר)

"וידגו לרוב בקרב הארץ"

מה דגים הללו גדלים במים כיוון שיורדת טיפה אחת מלמעלה מקבלים אותה בצימאון כמו שלא קיבלו טיפה של מים מימיהם, כך הם ישראל גדלים במים בתורה. כיוון שהם שומעים דבר חדש מן התורה, הם מקבלים אותו בצימאון כמי שלא שמעו דבר תורה מימיהם. (בראשית רבה צז).

הצדיק רבי שמחה בונים מפשיסחה היה בשנות חייו האחרונות עיוור, וכשהביאו לפניו בערב יום הכיפורים את נכדיו לברכם, חיבכם ונישקם תחילה. וכך אמר: אצל יצחק אבינו אנו מוצאים שלאחר שכהו עיניו מראות, אמר ליעקב בנו: "גשה נא ושקה לי בני". כיוצא בכך אנו מוצאים אצל יעקב בעת זקנתו, ככתוב: ועיני ישראל כבדו מזוקן... ויגש אותם אליו וישק להם וחיבק להם. וכל כך למה? כי בשעה שאדם מבקש להתקשר עם זולתו, די לו לשם כך בחוש הראייה, שכן אנשים מתקשרים זה לזה, כשהם מביטים איש בעיני רעהו. אולם, כשאדם מאבד, לא עליכם, חוש חשוב זה שהקב"ה העניק לו ברוב חסדו צריכה ההתקשרות לבוא בדרך של חיבוק ונישוק. (מתוך: אמרות חכמה על התורה).

ר' חיים סולובייצ'יק, רבה של בריסק, השתתף פעם באסיפה, וממש לא אהב את המשימות והתככים ששמע כי מתנהלים מאחורי הפרגוד. אמר אז למקורביו: תמיד התקשיתי שעל הפסוק: "היאספו לכם ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים", מובא בילקוט שמעוני מהו "היאספו? היטהרו. כשם שאתה אומר "ותסגר מרים ואחר תאסף" ומניין ש"האספו" מלשון טהרה? אלא, כנראה יכול כל יהודי כשלעצמו להיות נקי וצדיק, אבל כאשר מתאספים לאסיפה, מיד נכנס לפעולה יצר הרע של מחלוקות ותככים, רכילויות ומזימות. לכן בירך יעקב את בניו: "היאספו" היטהרו, שייצאו טהורים מכל האספות האלה.

"וידגו לרוב בקרב הארץ" (מח, טז) (יחי ראובן)

פעם שמעתי הסבר לברכה של "וידגו" לרוב, לא ממש פשט, אבל זו אמת גדולה: כששוחטים למשל פרה או תרנגולת, לא תמיד אפשר לאכול אותה, וזאת מחמת תקלה כלשהי שארעה בעת השחיטה, כגון הגרמה, חלדה, עיקור. במקרה כזה דינה של הבהמה שהיא נבילה, ונאלצים למכרה לערבי ביפו. את כל הבהמה השלימה הזו שהייתה שווה תרפ"ט אלפים, מוכרים במחיר מוזל לנכרי. הבהמה אמנם הייתה טהורה, נכון, אבל בשחיטה היה פנצ'ר ושוב אינה ראויה לאכילת יהודי.

בשעה טובה ומוצלחת השוחט שחט את הבהמה והכל בסדר, חלק, גלאט. אפשר לאכול אותה? עדיין לא. הבהמה צריכה לעבור בדיקה. בדיקה חיצונית ובדיקה פנימית.

מממשים, ואם מצאו משהו – סירכא, זה לא גלאט, לא חלק. שוב מוכרים לערבי ביפו. הבהמה הייתה כשרה והשחיטה כשרה, אבל נפסלה בבדיקה .

גם כשהשחיטה והבדיקה עברו בשלום עדיין א"א לאכול עד שיכשירו אותה . ברוך ה' כבר הכשירו את הבשר והכל בסדר, עכשיו צריכים לבשל אותו, ואם בטעות נכנס כף חלבי בן יומו אין פי שישים כנגד זה, אוי ואבוי! התבשיל נטרף, וכאן א"א אפילו למכרו לערבי ביפו, אסור בהנאה! ישר לפח האשפה . כל זה כששוחטים פרה או תרנגולת. אבל אם לוקחים דג מהמים , צריכים רק לבדוק האם יש לו סימני טהרה – סנפיר וקשקשת . אם כן? אפשר מיד לבשל ולאכול אותו. אין בעיות לא בשחיטה , לא במליחה, לא בבדיקה ואין בו איסור בשר בחלב. אם הדג טהור – הוא טהור עד הסוף, בלי פנצ'רים !

יש ילד שהמלמדים כל כך נהנים ממנו, משתעשעים אתו. כזה פיינער' בוחר'ל, אבל כשהוא גדל קצת והולך לישיבה קטנה , לפתע מגלים שהתחבר שם עם בחור מקולקל, מתחיל להתגלש החוצה, מאבד את הטעם בלימוד. לפעמים קורה שברוך ה' בשיעור א' וב' עדיין הבחור במצב של עליה, ובשיעור ג' מתחילה לה התדרדרות. לפעמים הכל בסדר בישיבה קטנה, אבל בישיבה גדולה מתחילות הצרות... פתאום מתחשק לו מחשבים, ופה ושם ...

זו הייתה הברכה שבירך יעקב את יוסף – "וידגו לרוב", שצאצאיו יהיו כמו הדגים, שסימני הטהרה שלהם הינם תמידיים, הם נשארים טהורים עד הסוף, וכך גם הצאצאים לעולם לא יתדרדרו, ויישארו בקדושתם לאורך ימים.

"זייקרא בהם שמי ושם אבותי אברהם ויצחק" (מת, טז) (וידבר יוסף)

יש לדקדק כיצד הקדים יעקב אבינו את שמו לשם אבותיו אברהם ויצחק, מן הראוי היה להזכיר שם אבותיו תחילה ואחר כך שמו. והביאור בזה על פי מה שאמרו חז"ל שאברהם אבינו היה עמוד החסד, יצחק עמוד העבודה, ויעקב עמוד התורה . ובא לרמוז לנו בזה שאי אפשר לעמוד החסד והעבודה בלי עמוד של תורה, ואם יש עמוד של תורה אז מגיעים לחסד ועבודה. זאת אומרת, שאין רצונו של יעקב להקדים את עצמו על פני אברהם ויצחק, אלא הכוונה להראות לנו שעמוד התורה קודם לחסד ועבודה.

ויברך את יוסף ויאמר הא-לוקים אשר התהלכו אבותי לפניו... המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים.. (מת, טו-טז)

היה הגאון מפניבז' זי"ע תמיד משדל ואומר בדרשותיו: "הילדים הם העיקר, הדור הצעיר הוא תקוות עתידנו"! באחת הדרשות הצביע על הפסוק הנ"ל ושאל: כתוב, "ויברך את יוסף ויאמר הא-לוקים אשר התהלכו אבותי לפניו וכו' המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים", ולכאורה אינו מובן, פתח ברצונו לתת ברכה ליוסף וסיים המלאך הגואל... יברך את הנערים? היכן כאן בדיוק הברכה ליוסף עצמו? אלא, הסביר בהתרגשות, "הברכה הטובה ביותר בשביל אב יהודי היא כשבניו מבורכים"!...

ויברך את יוסף ויאמר... המלאך הגואל אתי מכל רע יברך את הנערים ויקרא (מח, טו-טז) (הרב יאיר אלפרין)

יעקב ברך את יוסף, אומר הפסוק, ומה ברכו? - "המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים..." יש כאן ברכה ל"נערים", לבני יוסף, אך היכן היא הברכה האמורה ליוסף עצמו?

ה"אוצר אפרים" מביא את דברי הזהר הקדוש ששאל שאלה זו, ותרץ: כאשר מתברכים בניו של אדם, הוא מתברך תחילה. הברכה לבניו של אדם היא ברכתו שלו. לפי זה מפרש בעל "חובת התלמידים" את דברי הגמרא (ברכות ז ע"א): "תניא, אמר רבי ישמעאל בן אלישע: פעם אחת נכנסתי להקטיר קטרת לפני ולפנים... אמר לי [הקב"ה]: ישמעאל בני ברכני, אמרתי לו: יהי רצון מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך ויגלו רחמיך על מדותיך ותתנהג עם בניך במדת הרחמים..." הקב"ה בקש מרבי ישמעאל, שיברך אותו, ורבי ישמעאל שמע וברך את בני ישראל. הא כיצד?

לפי דברי "הזהר" פשוט וברור - הברכה הגדולה ביותר לאב, היא כאשר מברכים את בניו.

"ידעתי בני, ידעתי". מח י"ט (דברים טובים - פרשת ויחי)

מסכת החיים של האדם בנויה ממרכיבים רבים. חלקם תחת הכותרת: "יכול להיות טוב יותר", וחלקם תחת הכותרת: "יכול להיות גרוע יותר", שכן, גם המונח "גרוע" הינו בור ללא תחתית. הוויכוח בין יעקב ליוסף מהווה מפתח לחיים. יוסף רואה את אביו שם את יד ימינו על ראש אפרים. הוא מרגיש שיעקב ממעט את מה שמבטא השם "מנשה". במשך עשרים ושתיים שנה ליבו של יוסף שותת דם, והוא מנציח את הכאב בשם בנו. לכן, יוסף פונה לאביו: "לא כן אבי", ומנסה להרים את יד אביו, כאילו אומר לו: אל תתעלם מייסורי העבר. אומר לו יעקב: "ידעתי בני, ידעתי". אני יודע שמנשה הבכור, ובשמו מתומצת הסבל שלך. אבל אני סבלתי ייסורים לא פחות ממך - ברחתי מאחי כדי שלא יהרגני. חמי לבן רצה להורגני, ואלמלא א-לוקים היה בעזרי, היה עושה זאת... הייתי אב שכול במשך עשרים ושתיים שנה, ובכיתי ימים רבים. על האדם לשים לנגד עיניו את "אפרים", את הידיעה הברורה שיכול להיות יותר טוב. כל יהודי ויהודי, בכל הדורות, כשירצה לברך את ילדיו יאמר: "ישימך א-לוקים כאפרים וכמנשה". וכפי שנאמר (בראשית מ"ח, כ'): "ויברכם ביום ההוא לאמור, בך יברך ישראל". כל אב יברך את בנו ויאמר לו - דע לך, בני, שיהיו לך במשך חייך ימים של 'מנשה' וימים של 'אפרים', ואני מברך אותך בברכת אב: 'ישימך א-לוקים כאפרים', ורק אחר כך 'כמנשה'. גם כשהמצב קשה - תשכיל להפנות את מבטך אל נקודות האור, ורק אחר כך תתבונן בדרכי הפורענות". ברכה זו מהווה מתכונת לחיי כולם. מכאן פתח תקווה לכל יהודי בכל מצב. גם אם צר וקשה לו, עליו לדעת שתרופתו כבר נבראה, ואין לו אלא לקוות שזו תיגלה ותופיע במהרה.

**בן יברך ישראל לאמר ישמך -אלוקים כאפרים וכמנשה, וישם את אפרים לפני מנשה
(מח,כ) (רוני גולדברגר)**

בתרגום יונתן בן עוזיאל כתב: "בברכה זו - ישימך א-לוקים כאפרים וכמנשה, יברכו בית ישראל את התינוק ביום המילה". ודברי התרגום יונתן בן עוזיאל צריכים ביאור, מה הקשר בין ברכת ישימך א-לוקים כאפרים וכמנשה, ליום המילה?

הסבר נפלא שמעתי מאת כ"ק מרן אדמו"ר ממישקולץ שליט"א, בהקדם שתי הקדמות:

א. דברי הרה"ק רבי צבי אלימלך מדינוב זי"ע בספרו "אגרא דכלה" שהקשה למה מברכים עם ישראל את הבנים, בברכת אפרים ומנשה דווקא, ולא בשאר השבטים או האבות הקדושים? וביאר, שהרי יעקב אבינו שיכל את ידו, והקדים בברכתו את אפרים לפני מנשה, ולא מצאנו שמנשה הבכור קינא באפרים אחיו הקטן, וכמו כן אפרים הקטן לא התגאה על אחיו הגדול מנשה. ולכן כשאב מברך את בנו, מברכם בברכת "ישימך א-לוקים כאפרים וכמנשה" - להדגיש להם שלא יהיה קנאה וגאווה ביניהם, אלא אהבה ואחדות ישרה אצלם תמיד, כדוגמת אפרים ומנשה.

ב. דברי הבעש"ט הק' (פר' לך לך) על דברי הגמרא (מנחות מ"ג:) "בשעה שנכנס דוד לבית המרחץ, אמר אוי לי שאעמוד ערום בלי מצוות, כיוון שנזכר במצוות מילה שבבשרו נתיישרה דעתו". ולכאורה קשה, מהו הלשון "אוי לי שאעמוד ערום בלי מצוות" בלשון עתיד, היה צריך לומר "אוי לי שאני עומד ערום בלי מצוות" בלשון הווה?

וביאר הבעש"ט הק', שכניסת דוד למרחץ, אינה הכוונה למרחץ גשמי, אלא הכוונה שנכנס למרחץ - לרחוץ את מצוותיו ולעיין בהם אם הם נעשו בשלמות ללא שום פניות ומטרות של גאווה, וחלילה אינם לשמה. הבחין דוד המלך ע"ה ברוב ענוותו שבאמת יכול להיות שמצוותיו נעשו לא לגמרי לשמה, אלא היו בהם פניות ומטרות נוספות, אז אמר "אוי לי שאעמוד" - בלשון עתיד, היינו לפני בורא עולם, ללא מצוות שלימות. אך מכיוון שנזכר במצוות מילה שלו, נתיישרה דעתו, משום שידע שמצווה זו ודאי נעשתה אצלו ללא שום פניות של גאווה או מטרות אחרות, מכיוון שתינוק בן שמונה ימים, אין לו שום כוונות זרות, גאווה, וכדומה. עכת"ד.

ועל פי זה ביאר מרן האדמו"ר שליט"א, מה הקשר בין ברכת ישימך א-לוקים כאפרים וכמנשה ליום המילה. משום שגם אצל אפרים ומנשה, לא מצאנו קנאה וגאווה ביניהם, ואותו דבר גם במצוות מילה, תינוק בן שמונת ימים אין לו שום שמץ של גאווה בקיום המצווה, אלא מצווה זו היא המצווה היחידה שנעשית בשלמות. ולכן כתב התרגום יונתן בן עוזיאל, שבית ישראל יברכו את התינוק ביום המילה דווקא בברכת אפרים ומנשה. וזה גם מה שאנו מברכים כיום בשעת הברית "זה הקטן גדול יהיה" משום שזה הוא ברכת ישימך א-לוקים וגו', כי אצל אפרים ומנשה כתוב בתורה, "ואחיו הקטן יגדל ממנו". וזהו המשך הברכה "כשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה ולחופה ולמעשים טובים" - כלומר כשם

שמצוות הברית נעשתה בשלמות ללא שום כוונות ופניות, כך גם יכנס לתורה ולחופה ולמעשים טובים, ללא שום כוונות אחרות שאינם לשמה הפלא ופלא!....

ויברכם ביום ההוא לאמר (מח, כ) (ישראל גולד)

מהו הדיוק "ביום ההוא לאמור"? חשבתי לפרש על פי דבריו הנפלאים של הגה"ק בעל החתם סופר ז"ע בהסבר הפסוק "ואתם הדבקים בה' א-לוקיכם חיים כולכם היום" (דברים ד.ד).

עצה טובה נותנת התורה בפסוק הזה לאדם איך להתגבר על יצרו! כי אם האדם מעלה על לבו שיחיה שבעים שנה ויצטרך תמיד ללא הרף ללחום עם היצר הרע, יכול הוא בקלות להתייאש ולבוא לידי מסקנה, שלא כדאי להתנגד לו, כי ממילא לא יוכל להכניעו ולהתגבר עליו. אז איך יתנהג? אלא יאמר ויחשוב בליבו: אני אין לי לחיות אלא את היום הזה בלבד, וביום הזה אני לא שומע לעצת יצרי. יום אחד זה לא כ"כ נורא, וכך בכל יום יאמר לעצמו מחדש: רק היום ותו לא! וכך יוכל להתגבר על יצרו בנקל ולא ישבר מכך שמחכה לו עוד שבעים שנה... וממשיך וכותב: שזה מה שכתוב בפסוק, "ואתם הדבקים בה' א-לוקיכם" אם רצונכם להיות דבוקים בה' א-לוקיכם ולנצח את היצר הרע, העצה לכך היא: "חיים כולכם היום" תחשבו כל הזמן בלבכם שאתם חיים רק "היום" בעולם, וממילא תצליחו להיות דבוקים בתורה ללא שום פחד וחשש...

וזהו הפשט גם כאן: "ויברכם 'ביום ההוא' לאמר" שברכם יעקב שיהא רגיל בפיהם לאמור: "ביום ההוא" שאין לנו אלא אותו יום בלבד, ורק כך תוכלו לנצח את היצר הרע. וממילא אם ככה תעשו, תזכו: "כי בך יברך ישראל לאמור, ישימך א-לוקים כאפרים וכמנשה..."

כאפרים וכמנשה (מח, כ) (אהרון דויטש)

שאבא יהודי רוצה לברך את בנו הוא מניח את ידיו על ראשו ואומר - "ישימך א-לוקים כאפרים וכמנשה". המקור לברכה ולטקס אבהי זה, הוא מפרשת השבוע פרשת ויחי, יעקב מברך את יוסף ונכדיו ואומר - "בך יברך ישראל, ישימך א-לוקים כאפרים וכמנשה"

אומר רש"י "הבא לברך את בניו יברכם בברכתם. ויאמר איש לבנו ישימך א-לוקים כאפרים וכמנשה".

מדוע זכו אפרים ומנשה יותר מכל שאר האחים הקדושים שבשם יברכו את ילדי ישראל לדורות עולם. זה יכול להיות בליל שבת לפני הסעודה, כמה דקות קודם היום הקדוש יום הכיפורים, או בסתם יום של חול. אבא מברך את בנו כשפתותיו לוחשות בערגה "כאפרים וכמנשה". מה הזכות הגדולה שיש בצמד האחים הללו יותר מכולם ?

הגמ' במסכת שבת (י.) בא בטרוניה על יעקב ואומרת "בשביל משקל שני סלעים מילת (הצמר ממנו עשו את כתונת הפסים) שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו נתקנאו בו אחיו,

ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים" ונשאלת השאלה לאחר מכירת יוסף לאחר כל הסאגה המבישה הזו. יעקב כביכול שוב חוזר על אותה טעות ומסכל את ידיו ונותן כבוד והעדפה לצעיר לפני הבכור. וכי לא חשש שוב לקנאה, לרדיפה, לתחרות בין האחים. לא. יעקב יודע שכאן זה שונה. כאן מנשה לא יקנה באפרים, ואפרים לא יתגרה במנשה. כך יברך ישראל במידת הענווה באי הקנאה בכבוד ההדדי. בזה מנשה ואפרים גדולים יותר מכל שאר שבטי ק'. גם לאחר שיעקב מטעמיו הכמוסים עמו משכל את ידיו לא נרשמה שום מבט של קנאה שום אפרים לא נמכר ולא קרה דבר. אין ברכה יותר מבורכת מאב לבן יותר מזה שידבק במידתם ולא יקנא באחיו וכבד כל אדם. והאמת והשלום אהבו.

ואפשר גם להסביר בעוד מבט. יעקב מגיע למצריים עם שבעים נפש. משפחה גדולה בל"ע. כל בניו נכדיו ניניו כולם הולכים בדרך ה'. כולם ללא יוצא מן הכלל התחנכו תחת ברכיו במוסדות המפוארים של האבות הקדושים אברהם יצחק ויעקב. אבל כולם, חוץ משני הנכדים אפרים ומנשה הם לא גדלו בארץ כנען. הם גדלו בארץ טמאה במקום שעליו נאמר שבני ישראל הגיעו עד מ"ט שערי טומאה. ואעפ"כ גדלו בתורה והיו קדושים יראים וחטאים. ולא זנחו דרך אבות. כך יברך ישראל דווקא הם שלא גדלו במקום הקדושה, והגיעו לאן שהגיעו מעלתם גדולה יותר מכולם. זה מה שמברך אב את בנו גם מתי שידי לא תהיה על ראשך. ותלך למקום אחר זכור את דרך ה' ואת מסורת אבות כאפרים וכמנשה.

ישימך א-לוהים כאפרים ומנשה (מח, כ) (זרחיה ליאור)

ראשית, אשרי האב שזוכה לברך את ילדיו, שיש לו את מי לברך ויש לו במה לברך, ורק בשל כך יש לו להודות ולהלל ולברך בכל יום את הא-ל. הציטוט הכול כך מוכר הזה "כאפרים וכמנשה" לקוח הוא מפרשתנו פרשת "ויחי". בתחילה אמר יעקב ליוסף בעניין בניו ש"אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי" – דהיינו נכדיו יהפכו להיות כבניו או שיוסף נחשב ממש בעיני יעקב, לאב כמוהו. (אגב נציין כאן שיוסף הוא גם משבעת האושפיזין). אך אחר כך בברכתם שיכל יעקב אפוא את ידיו "כי מנשה הבכור" ואז כשיוסף מנסה להסיר את יד ימינו של אביו מראש אפרים ולהשימה על ראש מנשה, אומר לו יעקב "ידעתי בני ידעתי..." ונשאלת השאלה - למה לשכל את הידיים? הרי היה יכול יעקב אבינו פשוט להחליף את מיקום הבנים ודי, למה לשכל את הידיים מהו אם כן השכל והחכמה שטמון היה במוחו שהגיע לידי ביטוי למעשה בשיכול ידי יעקב על ראש הבנים אפרים ומנשה? נמצא שרגל ימין של יעקב אצל מנשה, ויד ימין של יעקב על ראשו של אפרים זו הייתה החכמה של יעקב. למה?

כנראה שהתשובה לדבר היא כך - יש "רגל" מלשון הנהגה, הנהגת העולם הזה החומרית, שאדם עומד יש לו יציבות, לשון "רגל" היא צורה של יציבות "רגלי עמדה במישור" יציבות כלכלית בבחינת שני רגליים על הקרקע, ויש "יד" בבחינת הנהגה רוחנית כמו "ימין ה' עושה חיל ימין ה' רוממה". אגב ליוסף ניתן צו מעם פרעה שלא ירים איש את "ידו" ואת "רגלו" בכל ארץ מצרים. דהיינו בכח ובפוטנציה כלול היה בו ביוסף הצדיק גם את ההנהגה הגשמית וגם את הנהגה הרוחנית, שלימים עברה לשני בניו.

אם כן נמצאנו למדים, כי מנשה בכור יוסף היה בו הכוח להנהגה חומרית שהיא בבחינת "רגל". הוא זה שהכניס את שמעון למאסר, נזכרים אנחנו במדרש על מה ששמעון אמר בכעס "מכה זו מבית אבא" כאשר מנשה בציווי אביו עמד להכניסו למאסר ולהפרידו מלוי כי הוא יחד עם לוי היו בעצה אחת להרוג את יוסף. מנשה הוא זה שרדף אחרי האחים (הדודים שלו) והוכיח אותם על גניבת הגביע והם קרעו בגדיהם והוא נענש על כך שנקרעה נחלתו לשניים "חצי שבט המנשה". ולכן יעקב שיודע היה כל זאת הקפיד על זה ועמד על כך שמנשה יעמוד דווקא ליד ובסמוך לרגלו הימנית. אך לעומתו, ההנהגה הרוחנית מיועדת היא לאפרים. הנער שלא ימוש מתוך האוהל הבחור החשוב והעניו "יהושע בן נון" הוא זה שנעשה לימים נשיא שבט אפרים, נמצא שהוא מצאצאיו, איש אשר רוח בו ינהיג הוא את ישראל אחר מות משה ובכניסתם של ישראל לארץ, הנהגה רוחנית. נוסף ונאמר כעת שיהושע יודע גם לאחוז בחרב במלחמתו בעמלק.

אפרים, אחיו של מנשה למרות היותו שני וקטן בגיל יגדל ממנו הוא יהיה למעשה (אם אפשר לומר) טוב ממנו ולכן יד ימינו של יעקב מתנוססת ונסמכת על ראשו של אפרים. (נציין שמקום קבורתו של יוסף נמצא דווקא בנחלתו של אפרים).

דבר נוסף – רעיון נוסף לברכה הזו והיא שאפרים ומנשה יחדיו הם האחים הראשונים בהיסטוריה שלמרות שהשני הורם מעל הבכור בצווי של יעקב אבינו, בכל זאת לא שמר הבכור טינה על מקומו הרם של אחיו אלא סבר וקיבל. ולכן שכשאבא ואימא מברכים את הילדים בליל שבת "ישימך א-לוקים כאפרים ומנשה" כוונתם היא שתהיה כאפרים תחילה ואחר כך כמנשה. פרוש - תתחיל בן יקר ותבנה את עצמך ברוחניות תחילה, דהיינו בחיים של קדושה, והכי חשוב כמובן בלימוד תורה ובדקדוק במצוותיה, ולא שמשחר ילדותך תתחיל בארציות בחומריות ו"במשחקים". תהיה בתחילת חיך בבחינת אפרים בבחינת ההשתדלות וההתאמצות בפן הרוחני של החיים, ורק על גבי זה אם לא תצליח להתמיד ברמה הרוחנית הגבוהה. או אז תבורך כמנשה דהיינו הנהגה ארצית חומרית שכמובן נובעת מתוך תורה. אך אין הכוונה חלילה לעזוב לגמרי את חיי הקדושה אלא שלמרות שההתעסקות שלך כלפי חוץ לרוב תהיה בענייני העולם הזה, בכל זאת לא תעזוב לגמרי את ההתעסקות בחיי הרוח שנפשך כה זקוקה לה.

עוד ניתן לציין בעניין הזה - בקורבנות הנשיאים שבפרשת נשא, מצאנו שנשיא לבני אפרים מקריב ביום השביעי ונשיא לבני מנשה מקריב ביום השמיני. נמצא שהשבע שהוא טבע בבחינת יום השביעי של ההקרבה מתעסק בו אפרים, ולעומתו בהפוך על הפוך, מנשה מקריב בשמונה שזה מעל הטבע שייך הוא לשמונה לממד הרוחני לממד שמעבר כדי לחזק את מנשה במידה הקדושה המרוממת של השמונה.

אפשר גם לומר שאפרים ומנשה זה מושג של אחדות משולבת ביחד, דהיינו אתה בן יקר מברכים אנו אותך שתהיה כסולם מוצב ארצה כמו מנשה וראשו מגיע השמימה כמו אפרים או אז תתגלה לעין כל מהותה של ברכה, נמצא שיש המשכיות רצויה של המשך בניין הבית מתוך קדושה מתוך קדושתו של אביהם יוסף שהיה בו משני התכונות גם יחד,

בל נשכח שיעקב מאמץ אותם אליו כבניו, ובאמת מעכשיו אפרים ומנשה הם נהיו לחלק בלתי נפרד מ"ב השבטים.

יתכן שניתן לתת הסבר נוסף בברכה זו - אפרים ומנשה הלוא הם בניו של יוסף. גדלו הם בפלטין של מלך. חבריהם היו מן הסתם בני השרים ובני אנשי חצר המלוכה במצרים, שברור הוא שלא היו אמונים כמובן על תורה ומצוות, להפך, חייהם היו מן הסתם חיי מותרות וראוותנות כיאה לבני מלכים באימפריה הגדולה בתבל. ובכל זאת שם בתוככי חומרנותה של מצרים בתוככי ארמונות מצרים המעתירה, במסדרוני ההיכלות המצריים על גדות הנילוס של האימפריה הקהירית, שם מצליח יוסף לחנכם לתורה וליראת שמים, כן שם בגלות נכר בפלטין של מלך, של מלך מצרים.

נמצא אם כן שאבא ואימא שכשמברכים את בניהם בברכת "ישימך א-לוהים כאפרים וכמנשה" כוונתם היא שלכל מקום שתגיעו בנים ובנות יקרים, בין מקום פיזי מרוחק בקצווי תבל, בין מקום רוחני מרוחק בעמקי תהומות הנפש, אל תשכח בן יקר ואל תשכחי בת יקרה מאין באת ולאן אתה הולך / הולכת, קח/י אתך את הברכה הזו כצידה לדרך כמו הברכה שהתברכו בניו של יוסף "אפרים ומנשה" שברכם יעקב בברכה מיוחדת זו. ואכן בנים ובנות יקרים תביטו ותיראו איך הם שמרו שם בפלטין של מלך על זהותם היהודית כן גם אתם בני החביבים והיקרים, בכל מקום אליו תגיעו תשמרו על הגחלת והזהות היהודית ותעבירו אתם בבקשה ילדים יקרים את הברכה הזו גם לבניכם אחריכם לדורות עולם.

בן יברך ישראל לאמר ישמך א-להים כאפרים וכמנשה (מח, כ) (אשר לורבר)

פרש התרגום יהונתן, שביום הברית יברכו את הילד לאמר: "ישימך א-לקים כאפרים וכמנשה". מדוע דווקא אפרים ומנשה? הלא "אפרים וכמנשה" הוא "אפרים ומנשה" כראובן ושמעון יהיו לי, שיאמר אפוא "כראובן וכשמעון" שהם מ"ב שבטי ק-ה! אנו יודעים שאפרים ישב אצל יעקב אבינו ולמד תורה. מנשה, לעומתו, עזר ליוסף בניהול המדינה במצרים. כך כתוב בסוף הפרשה: "גם בני מכיר בן מנשה ילדו על ברכי יוסף", הרי שמנשה וזרעו היו החניכים של יוסף בהנהגת המדינה. עתה נתבונן: כאשר מברכים אנו את ילדינו מה אנו מעדיפים? שיהיו כמו אפרים - לומדי תורה, או כמו מנשה - עסקנים?

אומר ה"כתב סופר", ביום הברית של הבן, כשאיננו יודעים איך הוא יגדל, מברכים אותו "ישימך א-לקים כאפרים", כלומר שתהיה בן תורה, זו העדיפות הראשונה שלנו. ואם לא, שתהיה "וכמנשה" אך כזה מנשה, שיראו עליו שהיה פעם אפרים. לכן הזכר מנשה לאחר אפרים. והרב ראובן קרלנשטין שליט"א תרץ על הקושיה הנ"ל, שהנה המשג "ירידת הדורות" מוכר וידוע, לצערנו... הגמרא (ברכות טז ע"ב) אומרת: "אין קורין אבות אלא לשלשה, ואין קורין אמהות אלא לארבע". שואלת הגמרא, מדוע השבטים הקדושים אינם נקראים אבות? הלא כלל ישראל יצא מהם? "אילימא משום דלא ידעינן אי מראובן קא אתינן אי משמעון קא אתינן" כלומר, אין לפרש טעם הדבר, כי מי שלא יצא מאותו שבט

לא יוכל לקרוא לו אב. כגון: מי שהוא צאצא של בנימין אינו יכול לקרא לשמעון "שמעון אבינו". אי אפשר לומר כך - דוחה הגמרא - כי אם כן, "אמהות נמי - לא ידעינן אי מרחל קא אתינן אי מלאה קא אתינן!" - אי אפשר גם לקרוא לרחל "רחל אמנו", שמא מצאצאי שבט יהודה אנו, ואז לאה היא אמנו ולא רחל! "אלא", אומרת הגמרא, "עד הכא - חשיבי, טפי - לא חשיבי". כדי להיקרא בשם "אבות" או "אימהות" צריכים להיות במדרגה מסוימת, והשבטים לא היו במדרגה הזאת. והראיה: בעצם היו אמורות להיות לנו שש אימהות, שהלא בלה וזילפה גם הן אימהות השבטים היו?! אלא שבלה וזילפה לא היו במדרגת ארבע האימהות. כלומר, "ירידת הדורות" הוא תהליך הנמשך לאורך כל הדורות. ה"חזון איש" אמר פעם למישהו: "בדור שלנו אין כבר זקנים!" התפלא האיש ואמר: הלא רואים שיש זקנים... ענה לו ה"חזון איש": "אם אתה רואה זקן, דע לך שהוא לא מהדור שלנו אלא מהדור הקודם"... הפעם היחידה בהיסטוריה שלא הייתה ירידת הדורות, הייתה עם אפרים ומנשה. בא יעקב למצרים ואומר ליוסף: "ועתה שני בניך הנולדים... בארץ מצרים עד באי אליך מצרימה לי הם אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי". והלא אפרים ומנשה היו כבר דור שלישי, ואיך משהו אותם יעקב לראובן ושמעון?! אלא שיעקב מתכון בזה, שהם באותה דרגה של השבטים. הם שבטים! זו, אם כן, הברכה שמברכים אנו את בנינו, שגם אצלם לא יתקיים המושג ירידת הדורות - "ישמך א-לקים כאפרים וכמנשה". הסבר נוסף מדוע מברכים את הבנים שיהיו דווקא כאפרים וכמנשה: ראובן, שמעון ושאר השבטים גדלו בבית יעקב אבינו בארץ ישראל, אבל אפרים ומנשה גרו בערות הארץ - מצרים, ולא עוד אלא שהיו קשורים לבית המלכות, ועם כל זאת נשאר בצדקותם.

גם אנו כיום גדלים ומגדלים ילדים, לעתים במצב דומה למצבם של אפרים ומנשה, וצריכים ברכה מיוחדת "ישמך א-לקים כאפרים וכמנשה" כדי שיהיו הבנים צדיקים.

ואני נתתי לך... בחרבי ובקשתי (מח, כב) (רוני גולדברגר)

בספר "תפארת שמשון" להגר"ש פינקוס זצ"ל מבואר עד כמה גדול כוחה של תפילה בדמעות: בגמרא מבואר, שיש מצב בו "כל השערים ננעלו חוץ משערי דמעות". יש תפילות שכווח השפעתן במהלך של זכות, ויש שכוחן מכוח טענה ודין. כלפי תפילות כאלו, ישנו מצב שכל השערים נעולים, הזכויות והטענות אינן מועילות, אך אין כוח העומד כנגד תפילה של בכי. לדמעות יש כוח כנגד כל השערים. אמנם, גם למציאות של בכי ודמעות יש ב' אופנים: יש הבוכים מפני הכאב. אדם שבור בעל טרדות ועול של פרנסה, התמודדות של חינוך הבית, העומד לפני השי"ת, שופך את ליבו ובוכה מתוך קושי וכאב. אך ישנה בכיה יותר מעולה ומשפיעה. בכי של קירבה, בכיה של התרפקות. כדוגמא לדבר, בחור קיבל תשובה לא טובה מהרופא. כששמע את הדברים הוא לא בכה, אבל כשהגיע הביתה וסיפר את הדברים לפני אביו, פרץ בבכי רם. אין זה בכי של כאב וצער על הידיעה, שהרי כששמע זאת מהרופא הוא לא בכה. זוהי בכיה של קירבה ושייכות. המשתפך בתפילה לפני אביו שבשמים, לפני א-ל רחום וחנון, למי שכולו חסד ורחמים, זו תפילה של קירבת א-לוקים, והיא השוברת את כל המחיצות ובפניה אין השערים נעולים.

גם לגברים וגם לנשים ניתן כוח התפילה. אך הכוח המיוחד של הנשים בתפילה הוא כוח הבכייה. "היזהרו בנשותיכם שדמעתן מצויה". התכונה הרגשית והנטייה לבכי, נועדה לתפקיד הקשה של פתיחת שערים ע"י דמעות.

בשנת תשל"ז רצתה הממשלה לחוקק חוק המתיר הפלות. מי שכהן כשר המשפטים אז, שמואל תמיר ז"ל, היה מראשי התומכים בחוק זה, אשר הוא כמובן מנוגד לדעת התורה. לכן, כחלק מן המאבק של הח"כים החרדים בחוק, הוחלט על שיגור משלחת אל השר ולנסות לשכנע אותו לשנות את דעתו.

בין חברי המשלחת היו רבי מיכל שטרן, רבה של "עזרת תורה", ורבי רפאל לוין, בנו של הצדיק רבי אריה לוין זצ"ל. מאחר שהרבנים ידעו כי רבי אריה לוין היה אהוב מאוד בקרב חוגי הלח"י והאצ"ל, אשר שר המשפטים נימנה עליהם, הם קיוו שהימנותו של בנו על חברי המשלחת תדבר אל ליבו של השר.

יומיים לפני הפגישה המיועדת, התקשר רבי רפאל לוין אל כל חברי המשלחת ושח להם: "דעו, כי פגישה זו היא פגישה גורלית מאוד! לקחנו על עצמנו משימה כבדה מאוד, ומי יודע אם נצליח לעמוד בה?! אנחנו חייבים לקרוע את השמיים בתפילות! אנו מוכרחים לעשות מאמצים כבירים בתפילה, משום שאין לנו שום סיכוי... וכי מדוע שיקשיבו לנו?"

ואכן, תפילות רבות הושקעו למען מטרה זו, ובהגיע השעה המיועדת צעדו חברי המשלחת כשתפילה על שפתותיהם אל ביתו של שר המשפטים. בתחילתה של הפגישה התבקש כל אחד להציג את עצמו. כשאמר רבי רפאל את שמו, וציין את שם אביו, נהרו פניו של שמואל תמיר והוא אמר: "הו, רבי אריה הוא הרי הרב שלנו!" וכיבד את רבי רפאל להציג את בקשתם לפניו. רבי רפאל ביקש לספר לו סיפור קטן שאירע עם אביו: באחד הימים נקשו על דלת ביתו שני בני זוג אשר חזותם החיצונית העידה עליהם שאינם שומרי תורה ומצוות. משנכנסו פנימה שטחו לפניו את שאלתם: זה לא מכבר הרתה האישה, ובעלה, אשר החליט כי לימודי הרפואה שלו אינם עולים בקנה אחד עם הולדת ילדים, מבקש שהיא תפיל את עובריה. האישה מתנגדת לכך בכל תוקף, ומאחר שנתגלעו ביניהם חילוקי דעות אלו, הם החליטו לגשת אל רבי אריה לוין כדי שיכריע בנידון. ישב רבי אריה שעה ארוכה עם בני הזוג ותיאר להם את גודל המעלה בהבאת ילד יהודי לעולם... והוסיף לדבר על ליבם כשהוא פורט על נימים רגישים ומתאר עד כמה יועיל להם בן זה לעת זקנתם...

דבריו היוצאים מן הלב נכנסו ללב הבעל, והוא החליט לקבל את דעת הרב ולהימנע מהפלה. רבי רפאל לוין הרים את עיניו אל שר המשפטים, שמואל תמיר, ואמר: "המשכו של הסיפור היה, כי כעבור חודשים אחדים נולד לבני הזוג בן, ושמו נקרא בישראל: שמואל תמיר...". שר המשפטים נדהם. הוא מיהר להתקשר לאמו ושאל אותה: "האם כך אכן התרחשו הדברים?" מעבר לקו ענתה לו אמו בהתנצלות: "אכן כן, עליך להבין אותנו,

הזמנים אז היו אחרים... קשים מאוד... " הוא ניתק את השיחה ובפנותו אל חברי המשלחת אמר: "אל דאגה. כל עוד אני הוא שר המשפטים חוק זה לא יעבור בכנסת!"

כאשר יצאו הרבנים המרוצים החוצה, שאל רבי מיכל שטרן את רבי רפאל לוי: "הרי הסיפור הזה היה ידוע לך גם לפני שלושה ימים כבר אז ידעת שיש בידך את הקלף המנצח. ואם כן, למה צלצלת אלי וביקשת שאתפלל? למה סבור היית שהמצב הוא כה קשה וצריכים להתפלל. והרי 'נשק יום הדין' היה בידך?" השיב לו הרב לוי: "סיפור פה, סיפור שם... אך לולי התפילות לא הייתה לנו שום הצלחה! חושב אתה שהסיפור הצליח? לא ולא! דע לך, כי התפילה שלנו ניצחה ובלעדיה לא היה הסיפור, מוצלח ככל שיהיה, משיג את מטרתו!".

"ואני נתתי לך שכם" (מ"ח - כ"ב)

על פסוק זה אפשר לחוד חידה: מילה אחת שמופיעה בספר בראשית ארבע פעמים באותו קרי וכתוב, אך בארבע משמעויות שונות? רמז, היא מופיעה גם בפרשת השבוע. תשובה: שכם! א. "וישימו על שכם שניהם וילכו אחורנית" [ט' - כ"ג]. ב. "ויבא יעקב שלם עיר שכם" [ל"ג-י"ח]. ג. "וירא אותה שכם בן חמור החוי" [ל"ד - א']. ד. "ואני נתתי לכם שכם אחד על אחיך" [מ"ח - כ"ב].

ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי (מת, כב)
(אוהב תורה)

וכי בחרבו ובקשתו לקח, והלא כבר נאמר (תהילים מד. ז): כי לא בקשתי אבטח וחרבי לא תושיעני. אלא חרבי זו תפילה, קשתי זו בקשה (ב"ב קכ"ג).

אונקלוס: בחרבי ובקשתי בצלותי ובבעותי.

ובמדרש רבה (ויחי צ"ז): בחרבי ובקשתי במצוות ובמעשים טובים.

רש"י: בחרבי ובקשתי היא חכמתי ותפילתי.

ונשאלת השאלה מדוע הניח רש"י את דברי התרגום, התלמוד והמדרש גם יחד? ומה עניין חכמה לכאן, חכמה מה זו עושה, ולא עוד אלא שהקדים רש"י בפירושו את החכמה לתפילה?

אלא, הסביר הגה"ק בעל האבן האזל ז"ע - דבר גדול בא רש"י ללמדנו: כי צריך האדם למידה נכונה של חכמה ודעת עליון לדעת על מה להתפלל. כי יש שאדם מתפלל לפני המקום שימלא רצון כלשהו משלו, שהוא בשכלו הקט חושב כי לטובתו הוא, ואינו אלא לרעתו. לכן צריך האדם חכמה מיוחדת בשביל לדעת על מה ואיך להתפלל, ולפעמים לא צריך להגיד משהו מסוים, אלא לבקש שה' ינחנו בדרך הישרה והרצויה! ולמד זאת רש"י מאנשי כנסת הגדולה: מיד אחרי שלוש הברכות הראשונות של תפילת שמונה עשרה, שהן סידור שבחו של מקום הקדימו הם ברכת "חונן הדעת", "חננו מאתך חכמה בינה ודעת"

לפני שמבקש על צרכיו. וכן אנו מתפללים בתפילת "יהי רצון" של ברכת החודש "שימלא ה' כל משאלות לבנו לטובה", כי לפניו יתברך נגלו כל תעלומות והוא יודע איזה משאלה היא טובה ואיזו לא...

אשר לקחתי מיד האמרי בחרבי ובקשתי (מח, כב) (מנחם יעקובזון)

ותרגם אונקלוס, ש"חרבי" הינו צלותי [-תפילתי], ו"קשתי" הינו ובעותי [-בקשתי]. מה ההבדל ביניהם? באר ה'משך חכמה': אדם שכוון בברכת אבות - יצא ידי חובת תפילה, אף שבשאר חלקי התפילה לא כוון.

ולכאורה, מדוע שיצא אדם ידי חובתו בתפילה שברובה כלל לא כוון ו'ראשו' לא היה בה? אלא, שמאחר ואנשי כנסת הגדולה תקנו זאת, דומה הדבר לכביש סלול שכל מי שנוסע בו מגיע למחוז חפצו, הגם שבאמת תפילה כזאת אינה מן המשובחות. אך כשמדבר בבקשה מיוחדת שאדם רוצה להוסיף ב'שמע קולנו' - כאן כבר נדרש ממנו לכוון בבקשתו, אחרת אין לה סיכוי, שכן, כרגע הוא, כביכול, "ממציא" את התפילה ולכן עליו להשקיע בה כונה רבה. זה ההבדל בין תפילה לבקשה, והוא בא לידי ביטוי גם בהבדל שבין חרב לקשת: החרב מצד עצמה היא מסוכנת. אם אדם, חלילה, ייפול עליה, הוא יפגע. הקשת, לעמת זאת, מצד עצמה אינה מסוכנת. רק כחו של המשתמש בה הופך אותה למסוכנת. לכן קורא יעקב לתפילה - חרב ולבקשה - קשת, כי על הבקשה יש לעמול הרבה ולכוון היטב, מה שאין כן בתפילה שהעבודה הנדרשת בה פחותה. זהו שאמר דוד המלך: "שמע ה' תחנתני ה' תפילתי יקח" (תהלים ו, י), כלומר, אם שמע ה' את תחנתני הנקראת בקשה, כל שכן שאת תפילתי ייקח!"

"אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי" (מ"ח - כ"ב)

הגרי"ז מבריסק מבאר מדוע דווקא החרב נמשלה לתפילה, והקשת לבקשה. החרב היא חדה, ואין צורך בכח חזק כדי לפגוע בה, עצם החוד שלה הוא הסכנה הטמונה בה. מאידך, הקשת, היא עצמה אינה חדה ומזיקה, ורק לאחר שמתחו אותה עם החץ, אז היא יכולה להזיק וככל שמותחים אותה חזק יותר כך היא תפגע רחוק יותר וחזק יותר, נמצא שבחרב אין צורך בכח של המחזיק בה לעומת הצורך בכוחו של היורה בחץ.

כך גם בתפילה, ישנם שני סוגי תפילות, ישנה תפילה שנתקנה ע"י אנשי כנסת הגדולה, וישנה תפילה שאדם מתפלל מעצמו. וגם בזה יש הבדל בין התפילות, שתפילת שמונה עשרה שתקנו אנשי כנסת הגדולה, תפילה קדושה היא וגדולה מעלתה, שגם אם המתפלל הוא אדם פשוט שאינו יודע לכוון היטב, תפילתו נשמעת, שסגולתה וכוחה של התפילה, היא לא בא מכוחו של המתפלל, אלא הכח של אנשי כנסת הגדולה הכניסו לתוכה שתבקע שערי שמים. משא"כ תפילת יחיד, אין לה את העוצמה של אנשי כנסת הגדולה. ואלו הן שתי סוגי של תפילות הרמוזות במילים בחרבי ובקשתי. צלותי, היא התפילה הקבועה כמו תפילת שמו"ע, תפילה זו משולה לחרב שכח דקירתה טמון בה עצמה, ואין היא זקוקה

למתיחה של האדם, ולתפילות אלו ישנם סגולות שבכוחן לפעול גם ללא כוחו של המתפלל. - בעותי היא בקשה, תפילה פרטית שאדם מתפלל.

אשר לקחתי מיד האמרי בחרבי ובקשתי (מח כב) (הגה"צ רבי נתן וכטפויגל זצ"ל)

יעקב אבינו אמר "ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך, אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי". וקשה, מה התועלת שתהיה ליוסף בידיעה זו שיעקב קנה את שכם בחרבו ובקשתו?

והתירוץ, יעקב גילה כאן ליוסף את סוד ההצלחה שלו החיים, ותלה גם את שליטתו בשכם ב'כוח הלחימה'; כל מה שהשגתי בימי חיי, אמר לבנו, היה על ידי מלחמה, אלא שבמקרה זה ברור שלא מדובר במלחמה בשדה הקרב, אלא במלחמת היצר.

זה הפירוש האמתי למושג 'מלחמתה של תורה', המובא בגמרא על הפסוק "ויען אחד הנערים ויאמר הנה ראיתי בן לישי בית הלחמי, יודע נגן וגיבור חיל ואיש מלחמה", אומרת שם הגמרא: "יודע נגן" – שיודע לשאלו; 'גיבור חיל' – שיודע להשיב; 'ואיש מלחמה' – יודע לישא וליתן במלחמתה של תורה.

כי יסוד האדם הוא מלחמה, ומי שמנצח במלחמתה של תורה, מנצח ממילא בכל הקרבות האחרים, גם זה שבין ישמעאל לעם היהודי. הוא אינו צריך לחשוש מפיגועים, גם לא מפצצות מרגמה וטילי שיוט. כל אלה לא ישיגוהו.

ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים (מט, א) (אוהב תורה)

רש"י: ביקש לגלות את הקץ ונסתלקה ממנו שכינה.

פירש השל"ה הק' ביקש יעקב לגלות את קץ הגלות, אמר להם "האספו"! כי אי אפשר לקץ שיבוא כשיש ביניכם שנאת חינום, אלא אתם צריכים להיות כולכם באסיפה אחת באגודה אחת!...

ובשם הרה"ק מקוצק ז"ע נאמר: "האספו ואגידה לכם" כלומר כאשר כל אחד יהיה בעצמו כאין וכאפס בבחינת "האספו", אז "ואגידה לכם" תזכו להיות מאוגדים ומאוחדים, וזה יביא "את אשר יקרא אתכם באחרית הימים" לביאת משיח צדקנו...

ואילו הרה"ק רבי ישראל מרוזין ז"ע אמר: יידלעך תדעו! דלפני ביאת המשיח, יחזור על עצמו הדבר שהיה בהר הכרמל, שירד אש מן השמים לאליהו הנביא. אלא שלעתיד לבוא האש ירד לנביאי הבעל... ויצטרכו לטפס על קירות חלקים כדי להחזיק עצמם באמונה!... והוסיף ואמר: שהעצה לזה הוא "האספו ואגידה לכם" התכנסו ותעשו אגודה אחת, "את אשר יקרא אתכם בזמן ההוא כש"יקרא" אתכם, מלשון אשר קרך, כשהבעל דבר יקרר אתכם, "באחרית הימים" לפני ביאת המשיח. והעצה לזה היא אחת: "האספו"!!!

דורשי רשימות מצאו חיזוק וסיוע לדברים הנ"ל מדיוק נפלא בפסוק: שהרי לפי פשוטו של מקרא שיעקב אסף את בניו ורצה לספר להם מה שיקרה באחרית הימים - בקץ הגלות, היה צריך לכתוב האספו ואגידה לכם את אשר "יקרה" ב"הא" ולא באל"ף? אין זאת אלא שהכוונה היא אמנם לקריאה ב"אלף". יעקב התכוון להגיד לבניו את הקריאה של באחרית הימים הסיסמא והדרישה של הימים ההם. וזו: "הקבצו ושמעו בני יעקב", התאגדו והתאחדו, כי התרופה המועילה ביותר לחבלי משיח היא אחדות ישראל!...

האספו (מט א) (הג"ר שמואל חיים אייזנבלאט שליט"א, "חיים של שלום")

נתאר לעצמינו את יראת הכבוד, את ההתרגשות, את הפליאה ואת הערצה שנוכל להרגיש אם נקבל מסר אישי מאבינו הנשגב יעקב ע"ה. נדמיין כי יהיה עלינו לעבור ימים עמוסים במחשבות ובלילות ללא שינה, כשנצטרך לפענח את המסר שהוא העביר לנו. עד שלבסוף ייגש תלמיד חכם בא בימים ויפרש לנו את הצוואה, בהסבירו בדיוק מה יעקב אבינו מבקש שנעשה. נחוש הכרת הטוב לאותו תלמיד חכם, ונשקיע את כל כוחנו, זמננו ומשאבינו לקיום הציווי.

כאשר אסף יעקב את בניו כדי להעניק את ברכתו האחרונה לכל אחד מהם, הוא הקדים לברכות את ההוראה: "האספו". חז"ל מסבירים שלא הייתה זו בקשה חד פעמית, כי אם צווי לדורות. יעקב אבינו ציווה על בניו להימנע ממחלוקת ולהתקין את עצמנו לגאולה, על ידי שיהיו מאוחדים ויהיו כולם באסיפה אחת.

על מנהיגות והחלטה קשה (וגבורה) (מט, א) (אלירס אלגרובלי)

"ויקרא יעקב אל בניו, ויאמר: האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים" יעקב מכנס את בניו, ומברך אותם. הוא יודע כי באוויר מרחפת שאלת העדיפות בין הבנים. יהודה מחד משוכנע שזכותו כאח בוגר וכמנהיג לזכות בברכה המועדפת, ומאיך יוסף שוקד על זכאותו להיות האח הבכיר אות על אהבת אביו וגדלותו ונחישותו בבית פרעה.

יעקב חש כי ברכתו שלו גורלית לחיי האומה כולה, ולכן אינו פוסח על אף אחד מן האחים. אולם עם זאת, ניתן להבחין כי הברכות ליוסף וליהודה ארוכות מברכות שאר האחים. אין ספק כי יעקב מכיר בעוצמתם של הללו, ועל כן הוא מרעיף עליהם שלל ברכות. אך הסתירה עומדת בעינה, מי מבני יעקב הוא המועדף?? את מי רואה יעקב כממשיכו הנצחי וכמוביל את האומה הישראלית??

בבואו של יעקב לברך הבנים, הוא מצויד בברכת אביו, יצחק. כזכור, הברכה מתחלקת לשני גורמים: גורם ההנהגה: "יעבדוך עמים וישתחו לך לאומים", וגורם השפע: "ויתן לך הא-לקים מטל השמיים ומשמני הארץ". באחרית ימיו, על יעקב להוריש את ברכתו לבניו. בכדי לא לקפח אף אחד משני בניו הבכירים, הוא חוצה את ברכת אביו לשתי ברכות שונות. יהודה, כפי שנראה עד עתה הוא בעל העוז, הוא איש העוצמה, הוא נזר המנהיגות.

לעומתו יוסף, אשר גם לו תפקיד מהותי בהתפתחות האומה היהודית, כולו שפע ועושר. יעקב, בהכירו את תכונות בניו ואת מיוחדותם ושונותם, מעניק ברכותיו איש איש לפי תכונותיו סממניו ומאפייניו. ברכת הרוח והמנהיגות ניתנת ליהודה: "אתה יודוך אחיך... וישתחוו לך בני אביך גור אריה יהודה... לא יסור שבט מיהודה". ברכת שמיים מעל, ברכת השפע וברכת הפיריון מוענקת ליוסף: "את שדי יברכך, ברכות שמים מעל, ברכות תהום רובצת תחת". נראה אפוא, כי יעקב נמנע מלפסוק בסוגיה סבוכה שכזו. הוא מותיר להיסטוריה לעשות את שלה, ולהוכיח מי מן האחים הוא הבכיר.

"ראובן בכורי אתה... יתר שאת ויתר עז פחז כמים אל תותר" ... (מט', ד')

הסבלנות משתלמת!!!

יתר שאת - מפרש רש"י: ראוי היית להיות יתר על אחיך בכהונה, לשון נשיאות כפים. ויתר עז – במלכות כמו וייתן עוז למלכו. ומי גרם לך להפסיד כל אלה?? פחז כמים – הפחז והבהלה אשר מהרת להראות כעסך כמים הללו הממהרים למרוצתם. ע"כ.

והנה יש להדגיש, כי לא שיעקב אבינו לקח מראובן את הכהונה והמלכות, אלא שראה ברוח הקודש שירד ראובן מגדולתו ונסתלקו ממנו מדרגות אלו. כלומר: יתרונות אלו, שהיו שייכים לראובן מפאת קדושת לידתו יתר על אחיו – כי היה בכורו, כוחו וראשית אוננו של יעקב אבינו ע"ה. וע"י קדושה זו היה זוכה הוא ובניו אחריו לדורותיו עד עולם, להיות כוהנים לה' בעבודת בית המקדש ולישא כפיהם לברך את העם בכל דור, וגם זוכים ליתר עז, שיקבל שבטו של ראובן את הממלכה והממשלה בישראל. היש לך זכויות גדולות מאלו שהיה ראובן ראוי להם? כל זה איבד והפסיד! ניטלו ממנו ולא ישובו אליו עוד! וכל כך למה? מה גרם לו כל זאת? פחז כמים – הפחז והבהלה אשר מיהרת להראות כעסך!

ואם נחدد את הדברים נבין את עיקר העונש. לכאורה עיקר הפגם היה משום שבלבל יצועי אביו. א"כ מה זאת שהוכיחו יעקב על ה'פחז כמים' ורק אח"כ על 'עלית משכבי אביך'? אלא ברור ומפורש כאן שלא על עצם המעשה נידון בעונש גדול כ"כ, אלא על הכוח שהביא לידי מעשה זה, והוא הפחז והבהלה שמיהרת להראות כעסך. כלומר: שיתכן שאפי' אם היה עושה אותו מעשה שעשה אבל במחשבה מתונה יותר בלא פחז, לא היה מפסיד את הכהונה והמלכות! ויתרה מכך מה שניטלו ממנו כל יתרונות אלו זה מחמת כוח מדת הפחז ולא מחמת עונש, משום שכוח מידה זו של פחז אינו מתאים למלך ולכהן. ולכן אין הוא ודורותיו יכולים לקבל זאת על אף שעשה תשובה.

ובשם החפץ חיים אומרים, שאמר על זה, שתשובה מועילה למחוק את החטא כדוגמת מכונת כביסה שמנקה את הבגדים אבל כפתורים חדשים אין המכונה תופרת... וכן כאן אמת כי תשובה מצילה את האדם מן העונש אבל לתת לו יתרונות של כהונה ומלכות על זה לא הועילה תשובתו!!!

מבהיל על הרעיון!

כי באפם הרגו איש וברצונם עקרו שור (מט,ו) (ישראל גולד)

נאמר ברש"י: כי באפם הרגו איש, אלו חמור ואנשי שכם וכו'. וברצונם עקרו שור, רצו לעקור את יוסף שנקרא שור.

כאשר אדם עובר עברה - אומר רבי אברהם פאלאג'י בשם אחד מגאוני צפת, רבי יוסף שאול, נכדו של הרב הגאון פתחי נדה - מוטב שיעשה אותה בשוגג, ללא כונה לעבור עברה. אולם כאשר האדם עושה מצווה, טוב שיעשה אותה עם כונה. אלא שיש אדם שהוא ביש מזל, שהופך את היוצרות ועושה עברות עם כונה גדולה, ואת המצוות הוא עושה בלי שום כונה.

והנה, הריגת אנשי שכם, בגלל העברה שעברו, הייתה בגדר מצווה. אולם איך היא נעשתה? "באפם" - עם כל הכעס, ולא בכוונה לעשות מצווה. לעומת זאת כשמכרו את יוסף - מעשה שהוא עברה, עשו את הדבר עם כונה: "וברצונם עקרו-שור". זו הייתה, אפוא, הטענה כלפיהם: מדוע כך נהגתם, ש"באפם הרגו איש וברצונם עקרו שור"? אם לא הייתה לכם ברירה אלא לעשות את הדברים הללו, לפחות הייתם הופכים את היוצרות, "באפם עקרו שור וברצונם הרגו איש"... את יוסף הייתם מוכרים עם כעס, ואת אנשי שכם הורגים ברצון.

כי באפם הרגו איש. (מט ו)

אומר החפץ חיים שלפעמים אפשר להרוג בן אדם עם האף בלבד. ולמשל עני שרוצה להתקבל לעבודה כל שהיא לפרנסתו והבעל הבית מתעניין אצל אחרים עליו, ובעקמת האף יכול לקלקל לו את כל מחייתו.

בסודם אל תבוא נפשי...". (מט ו)

פעם נכנסה משלחת חשובה של שני חצרות חסידיות – שנחלקו ביניהם על איזה ענין – אל הגה"ק בעל "שואל ומשיב" "זצ"ל וביקשו ממנו שיחווה את דעתו הגדולה בנידון, ולפשר ביניהם ולומר מי הצודק, והוסיפו ואמרו, ש"על פי סוד" יש להם ענין גדול למה הם מתקוטטים וחולקים אחד על השני ... השיב להם ה"שואל ומשיב" בשנינותו ואמר להם: על פי נגלה ודאי שאסור לכם להתקוטט, שכן נצמח מכך חילול השם גדול, ועל פי סוד שאמרתם – הלא כתוב מפורש הוא (בראשית מ"ט, ו) "בסודם אל תבוא נפשי..."

בקהלם אל - תכד כבדי (מט,ו)

רש"י אומר, שיעקב אבינו ביקש שלא יזכירו את שמו במעשה קורח, כשמסופר כיצד אסף אנשים לריב אם משה רבינו.

מריבות הן דבר גרוע, אף פעם לא כדאי להתערב בריב, ואת זה נלמד מהשועל החכם.

וכך היה הסיפור: האריה מלך החיות היה רעב מאוד, עד כי מרוב רעב הדיף הפה שלו ריח רע. "אני רעב, אני רעב..." נהם האריה. הוא פחד שימות מרוב רעב. לפתע עלה רעיון בראשו: "חיות! חיות! לבוא לפה מהר!" שאג האריה בקול. הסוס, ששמע ראשון את השאגות, מהר ודהר לעבר האריה. "בוא הניה, סוס", אמר האריה, "קרב את הראש שלך לפה שלי, ותגיד לי - מה אתה מריח?" הסוס התכופף והתקרב לפה הפתוח של האריה, ומיד קפץ אחורה: "פוי, איזה ריח נורא!" "תתבייש לך!" כעס האריה, "אתה מורד במלך! מגיע לך שאטרוף אותך!" ומיד התנפל האריה על הסוס וטרף אותו. עכשיו הרגיש האריה שבע.

אבל השובע הזה רק לשלושה ימים, ואז התחיל האריה להיות שוב רעב. שוב קרא לחיות שיבואו אליו מהר. הזאב הגיע במרוצה, והאריה אמר לו: "התקרב לפה שלי ותגיד - מה אתה מריח?" הזאב, שזכר היטב את מה שקרה לסוס המסכן, התכופף ואמר: "אני לא מריח שום ריח מוזר!" "שקרן!" שאג האריה, "אתה שקרת לי, ולכן מגיע לך שאטרוף אותך!" ומיד טרף האריה את הזאב.

אחרי שלושה ימים, שוב הרגיש האריה שהוא רעב מאוד, וקרא לחיות. התקרב אליו השועל, והאריה אמר לו: בוא, בוא הנה שועל. התקרב לפה שלי ותגיד לי מה אתה מריח". "אדודי הבלך", ענה השועל בקול צרוד ובאף סתום, "אדי באד בצדד, האף שלי סתוב ואדי לא בסגל להריח כלוב..."

מסביר רבי מאיר מדז'יקוב ואומר: כשפורצת מריבה, יש אנשים שנכנסים לתוך המחלוקת ומסתבכים. זה מזיק להם גם בעולם הזה וגם בעולם הבא. אנחנו צריכים להיות כמו השועל החכם, להתרחק מהמריבה כאילו אנחנו לא מריחים - לא מבינים כלום במריבה, לא שייכים בכלל. לא להביע דעות לא לצד הזה ולא לצד האחר, ואז המריבה לא תזיק לנו.

בחן את עצמך! (הג"ר שמואל חיים אייזנבלאט שליט"א, "חיים של שלום")

על אף שמחלוקת לשם שמים מותרת, ואינה כלולה באיסור המחלוקת, אין היא הדבר הרצוי ביותר. ביום השני לבריאה נחלקו המים. חלק מן המים הוקצה לשמים, והשאר – הפכו לאוקיאנוסים, ימים ונהרות על האדמה. התורה מספרת לנו, שבכל יום ראה השם את בריאתו, שהיא טובה. אך ביום השני, שבו נחלקו המים, אין הבריאה זוכה לשבח "כי טוב", זאת על אף שלחלוקת המים הייתה מטרה מועילה. הרי אפילו בתהליך בריאת העולם, לא מתאים לכנות חלוקה של דבר – כ"טוב".

אותו עקרון ניכר ביום ט' באדר, שנקבע לתענית צדיקים. איזה אסון מציין הצום הזה? ביום זה התחילו תלמידי הלל ושמאי בחילוקי דעות. על אף שמחלוקתם היא הסמל של מחלוקת לשם שמים, הרי כל המחלוקת – היא דבר שלילי בעצם, ולכן נקבע יום זה לצום צדיקים.

לפני שאדם מתערב במחלוקת לשם שמים, עליו לבדוק את עצמו בכנות ובסודיות, מה מעוררו להצטרף לוויכוח. חז"ל עודדו את העוסק בתורה ובמצוות שלא לשמה. על אף שעדיין לא הגיע לדרגה שמעשיו יהיו מתוך כוונות טהורות, אך ורק לעשות את רצון הבורא יתברך, בכל זאת הרי שמתוך שלא לשמה בא לשמה. הכלל הזה אינו שייך למחלוקת לשם שמים. אם יש לאדם כוונה טהורה, המעורבת בכוונות אישיות, אסור לו לחלוטין לפתוח במחלוקת או להצטרף אליה. קורח, לדוגמא, שאף להגיע למדרגות גבוהות בעבודת ה'. בכל זאת, קנאתו הפנימית פסלה את פעולותיו. ההיתר של מחלוקת לשם שמים תלוי בכוונתו של האדם, כשאין שום נגיעות אישיות המעורבות בעניין. כדי לבחון את כוונותיך, שאל את עצמך: האם אתה מתלהב מקנאת הצדק וההתערבות בעניין? אם כן, שאל את עצמך: האם ההתלהבות הזו ממלאת אותך בכל אופן שאתה מקיים את כל המצוות? האם הנך מתלהב במידה שווה גם בשאר המצוות?

המשגיח של ישיבת פוניבז', הגאון רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל, טען שההתלהבות וההתרגשות ממחלוקת מעידות, שהאדם מתייחס לעניין מתוך נגיעות אישיות, כי הרי רק אנשים מעטים מתרגשים ממצוות באופן טהור. כאשר נדרשת התערבות במחלוקת לשם שמים, התערבות שהיא על חשבוננו של צד אחר, צריך לעשות זאת ב"לב כבד" ובחוסר רצון. עליך להצטער על הצורך לנקוט צעדים כאלו ולריב עם רעך. דומה הדבר למי שר"ל צריך לעבור כריתת אבר כדי להציל את גופו... הרי הוא עושה מצווה, ועוסק בהצלת חיו, ובכל זאת הוא מצטער.

"חכלילי עינים מיינ ולבן שנים מחלב" (מט, יב) (מאמר אפרים)

חז"ל למדו מכאן שאדם צריך להראות פנים שוחקות לחברו, חכלילי מלשון חייך-לי בעיניים וזה שווה יותר מהמשקה חברו יין, ולבן שיניים מחלב, רבי יוחנן בכתובות (קיא ע"ב) דורש, טוב המלבין שיניים לחברו יותר ממשקהו חלב, שנאמר "ולבן שיניים מחלב", אל תקרא ולבן שיניים אלא וליבון שיניים. חז"ל למדו פרק חשוב בחיים שאדם צריך להראות לחברו פנים שוחקות, שהוא אות אהבה וחיבה יותר ממשקהו חלב. קצת אכפתיות. ישנם אנשים עם מועקה בלב חייבים לעודדם ולשמחם ולדאוג להם.

מסופר על חתן צעיר לימים שהיה צדיק מאוד, ובקושי היה מדבר עם אשתו, וכל זמנו היה יושב ולומד. הכלה הצעירה הרגישה מועקה בלב ולא יכלה להמשיך לחיות כך בחיי בדידות. הכלה פנתה לרבי יהושע לייב דיסקין – השרף מבריסק זצ"ל ושטחה בפניו את צרת לבה, אמר הרב אני אדבר עם בעלך והכול יסתדר, למחרת בבוקר שלח הרב שליח לבית אותו חתן וביקשו שיבוא אליו בשעה אחת בצהריים, חתן זה רק שמע שגדול הדור רוצה להיפגש עמו התרגש עד למאוד ולא ידע את נפשו "מה הרב רוצה ממנו", כך עברו שעות של התרוצצות במוחו מה הרב רוצה ממני עד שהגיע השעה המיוחלת, הלה פנה לביתו של הרב, דפק הוא בהתרגשות, הרב הכניסו ורק אמר לו שלום ולא דיבר עמו מאומה, והחתן הזה מחכה בחוסר סבלנות מה הרב רוצה ממני והשעה היא אחת ורבע, והרב לא דיבר עמו מאומה, וכך השעון מסתובב עד שהגיעה שעה אחת וחצי, וחתן זה כבר

התפוצץ ושאל: רבנו, מה כבודו רצה ממני? אני לא יכול לחכות! אני מאוד במתח, השיב לו הרב: רציתי שתרגיש פשוט מה אשתך מרגישה שאינך מדבר עמה מאומה, הלה הבין את הרמז, ומאז שינה את דרכו.

”יששכר חמר גרם רבץ ביו המשפתיים” [מט, יד]. (שיחות הרב זמיר כהן שליט”א).

לפנינו מעשה אמת, שהיה באחת ממדינות אירופה בסוף מלחמת העולם השנייה: הטנקים הסובייטיים כבר נראו באופק, מתקרבים ומעלים ענני אבק. הגרמנים התארגנו לעזיבה חפוזה, אבל בלי רשעות אחרונה, הם לא רצו לעזוב. בדקות האחרונות ממש של שהותם שם, אספו את היהודים שנשארו במחנה העבודה, והורו להם לעמוד במעגל.

ביניהם היה יהודי אחד, שהיה אדם פשוט – לכאורה לפני המלחמה, אבל היה ראש וראשון במחנה לכל עניין של יהדות ורוחניות. הוא ידע הלכות יותר מאשר האחרים, וזכר את הזמנים – מתי ראש השנה ומתי יום כיפור. למרות הרעב והקור, עבודת הפרך וההשפלה – הוא השתדל לקיים כל מצווה שיכול ולעורר גם את האחרים. הגרמנים ידעו שהיהודים מתייחסים אל אותו אדם בכבוד גדול, ולכן העמידו אותו באמצע המעגל, שעה לפני שברחו על נפשם. המפקד הגרמני ניגש אליו עם בשר חזיר נעוץ בשיני מזלג, ועם אקדח ביד השנייה. הגרמני קרב את נתח הבשר לפיו של היהודי החלש והמורעב, ואמר לו: “אתה רואה שם, באופק, את ענני האבק? אלה הטנקים הסובייטיים. אנחנו בורחים מכאן עכשיו, ואתם כולכם משוחררים ללכת. כל אחד יוכל לחזור הביתה אל אשתו ואל ילדיו”. היהודים במחנה לא ידעו אז, שהם נותרו אחד מעיר ואפילו לא שניים ממשפחה. “אתה חייב לאכול עכשיו את הבשר הזה!” אמר הגרמני. “אם תאכל, אתה משוחרר. המלחמה הסתיימה, ואתה חוזר הביתה עם כולם. אבל אם אתה לא אוכל – אני יורה בך באקדח הזה. תחליט מה אתה בוחר, אבל עכשיו ומיד. אין לנו זמן. מה בחרת?”

היהודי הביט בו בבוז. “כל שנות המלחמה שמרתי על עצמי שלא לאכול שום דבר טרף, וגם ברגעים האחרונים של המלחמה אני לא אוכל דבר לא כשר!” הוא התייחס לאותה שעה כשעת-שמד, ולכן היה מוכן למסור את נפשו על כשרות המאכל. הגרמני ירה בו, והוא נפל מת על האדמה.

בנו של אותו אדם ניצל. והעדים למעשה סיפרו לו על סופו המר של אביו ששרד את כל שנות המלחמה הארוכות והנוראות, ונהרג למרבה הכאב בשעות האחרונות שלפני השחרור. אך הסיפור לא הסתיים כאן. חלפו עשרות שנים. סוחר נשק אמיד ישב במשרדו הנאה ששכן במרכז תל אביב. הטלפון צלצל. זו הייתה אשתו, שרצתה לבקש ממנו בקשה קטנה: “כשאתה חוזר הביתה, תקנה בבקשה ארוחת צהריים. חזרתי היום מאוחר מהעבודה. ואין לי זמן וכוח לבשל”. “אין בעיה”, אמר הבעל המסור. ירד מהמשרד, התניע את הרכב היפה שלו, והגיע למסעדת הטריפה שהוא רגיל לקנות בה. שניים שלושה לקוחות עמדו לפניו בתור, והוא חיכה בסבלנות. מבלי משים הביט במוכר, ראה אותו מכניס לפיתות את נתחי החזיר. פתאום עברה בגופו צמרמורת. הוא נזכר, שכשהיה ילד

סיפרו לו על סבא שלו, שנהרג ממש בסוף המלחמה, כדי לא לאכול חזיר. הוא עמד לרגע אחוז הלם, ואחר אמר לעצמו: 'מה קורה כאן?! או שאני לא נורמאלי או שסבא שלי לא נורמאלי! אחד מאתנו לא שפוי – אני עומד לקנות כעת אוכל טרף לכל המשפחה שלי... וסבא שלי מת בסוף המלחמה, רק כדי שלא לאכול את זה...'

הוא יצא מהתור, עמד בצד והתלבט. 'ברור לי, שסבא שלי היה אדם חכם. אם יש מישהו לא שפוי פה, אולי זה אני... אני חייב לבדוק מה קורה!'. הלך ובירר, וחזר בתשובה שלמה. ולא זו בלבד – לאחר שהכיר את אור האמת בעצמו, הטעימו גם לאחרים. הוא הקים את אחד מארגוני הקירוב הגדולים בעולם, וכבר בנים רבים השיב אל אביהם שבשמיים. עשרות אלפי שבתות נשמרו בזכותו, באלפי בתים נשמרת בזכותו הטהרה, ילדים קטנים לומדים בחינוך טהור, שלום בית שב אל משפחות יקרות, שלא לדבר על כשרות המאכלים שזכו לה המונים בזכותו... זהו כוחה של מסירות נפש על כשרות המאכל בעת שמד. הסב מסר נפשו שלא לטמא גופו במאכלי טריפה, וזכה על ידי כך שנכדו עם כל משפחתו ועוד רבבות יהודים יתקרבו אל בוראם וייעשו יהודים יראים ושלמים.

"ויט שכמו לסבול ויהי למס עובד" (מט, יד) (מעשיהם של צדיקים)

לסבול עול תורה (רש"י)

בימי צעירותו הרבה רבי שלום מבעלזא לעשן, ובמיוחד עשה זאת בעודו לומד תורה בבית המדרש. עד שיום אחד היה עד למאורע שבגללו הזיר עצמו מעישון: רבי שלום ישב ולמד, והנה ראה כי אחד מבאי בית המדרש מתכונן לעשן את מקטרתו. מתכונן, הא כיצד? טרח הלה וניקה את המקטרת, אחר פיטם אותה בטבק, ולבסוף הצית והחל מעשן. בזמן שהאיש טיפל במקטרתו הספיק רבי שלום ללמוד דף גמרא שלם! באותו רגע הניח רבי שלום מידו את מקטרתו שלו ואמר "אם הכלי הזה מסוגל לגרום לאדם לבטל עצמו מלימוד דף גמרא, אין הוא נכנס מעתה לפי!" אמר ועשה. ומהעת ההיא חדל לעשן.

אמרה, ויישומה (הרה"ג הרב שמואל גבאי שליט"א)

בדור שעבר חי אחד מגאוני הדורות, עמוד ההוראה מרן ה"חזון איש" זכר צדיק וקדוש לברכה, שר התורה שהמית עצמו באוהלה. ובאותו דור חי "ארי במסתרים", שר בית הזוהר, הצדיק המקובל מהרי"ל אשלג זצ"ל, בעל פירוש "הסולם" על הזוהר הקדוש.

פעם נועדו יחדיו שני המלכים, "מאן מלכי, רבנן". היה זה בשבוע של פרשת "ויחי", ובעל ה"סולם" השמיע פירוש על פסוק מן הפרשה. על יששכר – השבט שהקדיש עצמו להתעלות בתורה – נאמר: "וירא מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה, ויט שכמו לסבול ויהי למס עובד". והפסוק קשה להבינו, נסתר הוא כביכול מיניה וביה: מי שרואה מנוחה כי טוב בוחר בחיי בטלה, אינו מטה שכמו לסבול! אלא מאי – באר הצדיק בעל ה"סולם" – יששכר חדור היה בהכרת הטוב לבורא עולם: הרי הכל שלו, וכל מה שיש לנו הכל מברכתו, כל כך גבר עלינו חסדו. במה נוכל להודות לו, מה נשיב לה' כל תגמולוהי עלינו!

החליט יששכר לתת לבורא יתברך את הדבר היקר ביותר, החשוב ביותר, כהכרת הטוב. התבונן: מה הדבר החשוב ביותר לאדם? "וירא מנוחה כי טוב, ואת הארץ – הארציות – כי נעמה", אם כן, חשב, אותם אמסור לבורא יתברך! לא אהנה מן המנוחה המדושנת, אלא אטה שכמי לסבול עול תורה ומצוות! נהנה ה"חזון איש" מהפירוש המקורי, והיה חוזר עליו באזני מקורביו בהשתאות ובהערכה!

נפלא הפירוש – אבל התורה, "תורת חיים" היא. אין להסתפק באמרה נאה, אלא יש ליישמה! נתבונן אף אנו ונראה כמה גדולה צריכה להיות הכרת טובתנו לבורא יתברך ויתעלה! על החיים, על הבריאות, על המשפחה, על הפרנסה, על קורת הגג, על הרהיטים, המזון, הביגוד, על הכל! ואז בבוא הערב, ברדת הלילה, ואנו מותשים מעמל היום, ומשתוקקים לשעה של בילוי ובטלה – הבה נקדיש לו אותה, נקריב את רצוננו זה כקרבתן וכעולה לריח ניחוח, ונלך לשיעור תורה!

וירא מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה ויט שכמו לסבול וגו' (מט, טו). (מזקנים אתבונן להרה"ח רבי ישראל שמעון קאסטילניץ זצ"ל)

הגה"צ רבי משה קליערס זצ"ל אמר בשם הרה"ק מאפטא זי"ע, "וירא מנוחה כי טוב", זו שבת. "ואת הארץ כי נעמה", זו ארץ ישראל. על ידי מה זוכים לזה, ויט שכמו לסבול, היינו עמל בתורה ובעבודת ד', זוכה שמרגיש טעם בשבת, ומרגיש קדושת ארץ ישראל.

ויט שכמו לסבול וגו' (מט, טו).

אל רבי שמואל בירנבוים ראש ישיבת מיר בארה"ב, ניגש בעה"ב, וסיפר לו שיש בידו מאתיים אלף דולר, והוא רוצה לעשות שותפות יששכר וזבולון עם אברך טוב. ראש הישיבה שואל אותו, יש לך את זה במזומן. כן, עונה. מזדעק ראש הישיבה, "אם כך, אין לך שום היתר". הוא הביט בראש הישיבה בחוסר הבנה מוחלט, אין לי היתר מה? ראש הישיבה אומר לו, אין לך היתר להמשיך ולעסוק בפרנסה, כי יש לך די והותר לפרנסתך. עכשיו שב ותתחיל ללמוד. בשביל מה אתה צריך לעשות עסקה של יששכר וזבולון עם אחרים, עליך ללמוד בעצמך.

יהי דן נחש עלי דרך שפיפון עלי ארח הנושך עקבי סוס ויפול רוכבו אחור לישעותך קויתי ד' (מט, יז – יח). (מובא בבית ישראל – גור)

פסוק זה מרמז על היצר הרע שהוא נחש כידוע, ואיתא בגמרא סוכה (נב:): דמתחילה קראו הלך ואחר כך נעשה אורח ולבסוף נעשה בעל הבית, וזה מה דכתיב כאן "נחש עלי דרך", ואחר כך נעשה "שפיפון עלי אורח, ולבסוף נעשה בעל הבית וזה "הנושך עקבי סוס ויפול רוכבו אחור".

אך העצה היחידה היא "לישעותך קויתי ד'".

“מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך” (מט, כ) (מעינה של תורה)

“מאשר” – כל אדם מישראל ילמד נא לקח מאשר: “שמנה לחמו” – המאכלים השמנים והדשנים ביותר היו לדידו בפרוסת לחמו הפשוטה, ברם “והוא יתן” – כאשר בא לתת צדקה – “מעדני מלך” – נתן את המאכלים המשובחים ביותר.

כך צריך לנהוג כל אדם מישראל, לחיות בפני עצמו חיים פשוטים וצנועים ואליו צדקה ייתן מן הטוב ומן המובחר.

“ויאסוף רגליו את המטה ויגוע ויאסף אל עמיו” (מ”ט - ל”ג)

אומר הרקנט, כשהפרי מגיע לגמר בישולו, הוא נופל מן האילן ואינו צריך עוד לחיבורו. כך הנפש, כשמשיגה כל מה שביכולתה להשיג, תפשוט לבוש העפר מעליה, תתנתק ממקומה ותידבק בשכינה, וזוהי מיתת נשיקה.

אנא שא נא פשע אחיך וחטאתם... ויאמר אליהם יוסף אל תיראו כי התחת א-לקים אני (נ, ז-כ) (מר אבישי יוחננוף)

בספר “מעדני מלך” מובא הסבר נחמד. נראה לרמז, דהנה ידוע המעשה שהיה אצל הבעל שם טוב הק’ זי”ע שבאה לפניו עקרה אחת ושפכה שיח במר נפשה שיתפלל בעדה שתיוושע בזרע של קיימא. והשיב לה הבעש”ט הק’, למה את בוכה, אם היה יודע הקב”ה שיצא ממך בן הגון אשר ילך בדרך הישר, בוודאי היה לך בנים, ומזה שאת עקרה, היא ראייה גדולה שבוודאי הבנים יהיו רשעים רעים וחטאים, על כן מוטב לך שתישארי עקרה כל ימך מלהיות לך בנים שאינם מהוגנים...

וזה שאמר יעקב לרחל (בראשית ל. ב) “התחת א-להים אנכי”, פירוש, וכי יודע אני עתידות כמו הקב”ה, שאדע אם תצא ממך בנים מהוגנים או לאו, אם כן למה לך להתרעם על שמנע ממך פרי בטן. וזה שאמר יוסף לאחיו כאן, אל תיראו שאעשה עמכם איזה דבר רע, כי התחת א-להים אני, (בניחותא), היינו שאנכי בן של רחל שאמר לה אבי התחת א-לקים אנכי, ואם היה יודע הקב”ה שאני איש רע ואתנהג עמכם כאיש בלייעל לא היה נותן לאמי פרי בטן, ולא נולדתי, וכהיום שנולדתי מאמי רחל שהייתה כמה שנים עקרה, והקב”ה עזרה בזרע של קיימא, בוודאי ידע השי”ת שאתנהג בדרך הטוב והישר, אם כן אין אתם צריכים לפחוד ממני...

“ואתם חשבתם עלי רעה א-לקים חשבה לטובה למען עשה כיום הזה להחיות עם רב” (נ, יט-כ) (אור דניאל, פרקי מחשבה)

גם ה”רעה” – א-לוקים חשבה לטובה .

יוסף בא ואומר לאחים: לא רעה גמלתם עמדי אלא טובה. יוסף אינו ממעט מרעתם אלא נוסך בהם ביטחון – כך מבאר הרב ברוך מרדכי אזרחי ז”ל בספרו “ברכת מרדכי” – אל תפחדו, דווקא מעשה זה שלכם גרם לי להגיע למקום זה, ובזכותכם בעצם אני זוכה

להחיות עם רב. אם נתאר לעצמנו את המעמד המיוחד באותה עת כשהאחים נופלים על פניהם למרגלותיו של יוסף ובפיהם הצעה אולי כל האחים יהיו לעבדים לאחיהם, ואילו יוסף תוך כדי בכיה, מנסה לשכנעם: "אל תיראו". הייתכן מזימה כל שהיא של בשר-ודם שתצליח ללא שיהא זה רצונו של הבורא? כלום קיימת איזו שהיא סיבה לפחד פרט למורא שמים? יוסף יודע: אם "אני ה' א-לוקיך", אם כל פעולה ומעשה שנעשים לאדם נובעים מרצונו יתברך, על כן לא שייך שהוא "יעניש" את אחיו. יוסף חי עם האמונה ולכן הוא יודע להרגיעם ולומר להם "אל תיראו! אתם חשבתם עלי רעה – א-לוקים חשבה לטובה!" רש"י מבהיר את עוצמת הדברים בצורה ברורה ביותר – יוסף הוא המשכנע את אחיו שלא קיימת שום מציאות של רעה. כל מעשה, כל מזימה, כל תכנון להרע לזולת אין זו כוונתו של הקב"ה. המאמין באמת זאת משוחרר הוא מכל אימה ופחד. רק צריך לדעת כיצד להגיע למדרגת אמונה נשגבה שכזו, ואכן יוסף ידע איך משחררים את האחים מכל ניסיון ומחשבה של פחד. וכדאי שנלמד ממעשה זה כי מכל "דבר רע" שנגרם לאדם, תמיד יתבונן ויחפש את "הא-לוקים חשבה לטובה". ראייתנו לעיתים קצרה מלראות את "הא-לוקים חשבה לטובה", קל יותר לראות ולהרגיש את ה"מה זאת עשה לנו א-לוקים", אך ככל שדרגת אמונתו של האדם גדולה יותר, חזקה יותר, הוא יוכל למצוא ביתר קלות את "הא-לוקים חשבה לטובה" ולוואי וכך נתבונן בדרכי הבורא.

דוגמא מאלפת לדברים מובאת בספר "פרקי מחשבה" לרב עזריאל טאובר שליט"א, המעשה מסופר מפי המחבר: את השקפת החיים ברוח זו של "הא-לוקים חשבה לטובה" ינקתי מבית הורי. הורי עברו את השואה הנוראה, ולא נטשו את אמונתם התמימה שהכל לטובה אף לרגע. היו אלו חיי אמונה איתנה בה' יתברך ללא חשבון ובלי פקפוק כלל. אספר מעט מהמאורעות שעברו עלינו.

לפני מלחמת העולם השנייה גרנו בפרשבורג. אני הבכור במשפחה, נולדתי לפני המלחמה. הגרמנים כבשו את מדינתנו בשנת 1940, והחלו במשלוח הרכבות לאושוויץ. המשכנו להתגורר בצ'כוסלובקיה בתנאים קשים ביותר עד לשנת 1942. בשנה זו נמלטנו להונגריה, בתקווה ששם ננצל מהגזירות הנוראות שניתכו על היהודים, אולם לאכזבתנו, בשנת 1944 כבשו הצוררים גם את הונגריה. במשך השנים הללו, נולדו לי עוד שלושה אחים, שכולם חיים ברוך ד', והם תלמידי חכמים מופלגים. בהונגריה חיינו במסווה של גויים. למרות כל זאת, באחד מלילי שבת נתפסנו, והגרמנים ימ"ש העבירו את רובנו לאושוויץ. אמי הייתה אז בשלבים מתקדמים של ציפייה להולדתה של אחותי. כאשר אנשים היו תמהים ושואלים אותה: איך את משתדלת וזוכה בעוד ילדים, בימים קשים אלו, כשמשפחתך מתרוצצת ממחבוא אחד למשנהו, כעכברים? היא הייתה עונה תמיד במשפט אחד: "אנחנו יהודים ואנחנו חייבים לעשות את המוטל עלינו והמצווה עלינו, וה' יתברך יעשה מה שהוא רוצה לעשות". כך, בפשטות היא חיה את האמונה התמימה בה' יתברך גם בעתות צרה היא לא שאלה שאלות ולא דאגה מה יהיה ומה יקרה. היא המשיכה להרחיב את גבולות המשפחה. ואמנם אמי שתחי' זכתה לראות את הישועה. היא ניצלה ממלתעות הרשע מהמחנות באושוויץ, ולמרבית הפלא דווקא העובדה שהייתה במצבה

המיוחד וילדה שם את אחותי שאמנם נספתה שם, אך לידתה היא זו אשר הצילה את אמי .

הורי לא הרבו לדבר ולספר לאחר המלחמה על מה שעבר עליהם. אולם אני ביוזמתי שאלתי אותם לא אחת מה היו תחושותיהם בימי האימה. רציתי לדעת זאת כדי ללמד את הדורות הבאים אודות השקפתם האיתנה שסייעה בידם לשרוד, והעניקה להם כח להתמודד גם במצבים הקשים ביותר שעברו עליהם. פעם שאלתי את אמי: אימא, האם חשבת באמת שאנו נשרוד עד לאחר המלחמה, ותוך כדי המלחמה הרחבת את המשפחה, כשילדת ארבעה ילדים נוספים? מנין שאבת את הכח להביא ילדים לעולם ולדאוג להם, בשעה שכל יהודי היה טרוד בהבאת טרף לפיו ובהצלת חייו מציפורני הנאצים? אמי הצדקת ענתה לי עפ"י חכמת החיים שלה: אנחנו יהודים, אנחנו מאמינים בתחיית המתים, ילד אינו רק ילד בעוה"ז, ילד שלך, הוא שלך לנצח! אני מילאתי את החלק שלי בשותפות, שהרי ג' שותפים הם באדם: אביו, אמו והקב"ה. בטחתי בה', שימלא את חלקו על הצד הטוב ביותר, ומה שהוא יעשה יהיה הטוב ביותר. כך גדלתי בבית הורי. את ההשקפה הזו הנחלתי לילדיי. נוכחתי לשמחתי, שאף הם קנו אותה בנפשם פנימה.

אחד מבניי שיחי 'ציפה להולדת בנו השלישי. כולנו ציפינו לבשורה טובה על הולדתו. והנה בוקר אחד התקשר אלי בני ואמר לי: "אבא מגיע לי מזל טוב!" לשאלתי מה נולד להם, ענה לי בני: "אבא נולד לי ילד בעל נשמה גבוהה ומיוחדת. הוא פעל במשך חצי שעה בעולם הזה מה שאנשים אחרים פועלים במשך תשעים שנה. הוא גמר את תפקידו ועלה חזרה לעולם האמת". זוהי השקפת התורה! זוהי ההשקפה האמתית, כפי שאומר רש"י הקדוש: "כל מה שיבוא עליך קבל בתמימות". זוהי משימת חייו של היהודי עלי אדמות .

אבא זכרונו לברכה, היה גם הוא דמות יהודית מיוחדת. הוא היה יהודי שאמונתו לא פסקה כל עוד הייתה נשמת חיים באפיו. בכל התלאות שעבר לא זז מאמונתו התמימה אפילו כמלוא נימה. כשנלכדנו ע"י הנאצים, דומה היה כאילו הכול אבוד. אולם אבא, שלא איבד את בטחונו בה', נמלט באמצע הדרך, והצליח בנסי ניסים למצוא אותנו לאחר מכן. הוא אסף אותנו, את ארבעת ילדיו וכן עוד שתי דודות צעירות וכך נמלטנו. הסתתרנו בבודפשט, מחופשים כגויים, אחי הקטנים לא ידעו מאומה על יהדותם. רק אותי שיתף אבא בסוד הגדול: יהודים אנו! שהיתי במחיצתו של אבא בדירתנו בקומה השלישית, וחייתי יחד עמו את כל תלאות המחתרת ומרועותיה. אבא לא יכול היה לשהות במקום צפוף והומה כמקלט ציבורי. הדבר היה לו למוקש בקיום מצוותיו וזהירותו המופלגת מחשש עבירה. רק את הילדים הקטנים השארנו במקלט, שהרי ממילא הם לא ידעו שיהודים אנו, ולא היה לנו חשש שיסגירו אותנו. בחנוכה של שנת 44 נפלה פצצה על הבניין ובניסי ניסים ניצלנו, אולם דירתנו נחרבה, והיינו מוכרחים לרדת למקלט. הייתה שם צפיפות נוראה, גרו שם גויים רבים שנאלצו לשכב האחד סמוך מאוד לשני, אולם לא הייתה לנו ברירה. כשהפציע הבוקר הראשון עלה רעיון בלב אבא, הוא התכסה בשמיכתו, ומתחת לשמיכה הניח תפילין והתפלל, הייתה זו מסירות נפש ממשית שהתרחשה מידי

יום בבוקר. וכך מידי יום היה אבא קורא לי אל מתחת השמיכה ומתפלל עמי. היה במעשה זה סיכון רב. הגויים חשבו אמנם שאנו ישנים, אולם עשינו את מעשינו בסמוך מאוד להם, אבא לא נרתע, יום יום התפללנו. בשבת קודש היה מלמד אותי על השבת וקדושתה ומזכיר לי ללא הרף שאני יהודי ועלי לשמור בכל ליבי את מצוות השבת. הוא חשש כל הזמן שמא ימות, ולא יהיה מי שילמד את בניו תורה.

באחד הימים, היו הפגזות כבדות מאד. אבא זכרונו לברכה עמד אז על מדרגות המקלט. מעוצמת ההפגזות הוא נפל ארצה מגובה גרם המדרגות ואיבד את הכרתו רח"ל. השכבנו אותו על מיטתו ואט אט שבה הכרתו אליו. לאחר מספר רגעים הוא קרא לי להיכנס למיטה, כשם שנהג מדי יום במטרה שנתפלל יחד. הוא אמר לי: קראתי לך כי אני רוצה למסור לך את צוואתי האחרונה, הייתי אז ילד בן שש ומעמד זה נחרט עמוק בליבי. מחזה זה עומד לנגד עיני כאילו התרחש היום, ורטט עובר בי, כפי שעבר בי באותם רגעי אימה שם מתחת לשמיכה. וכה היו דבריו המרטיטים: בני היקר, אני הולך למות, כוחותיי עוזבים אותי. אימא מן הסתם כבר לא תהיה לכם (אבא ידע שמי שמגיע למחנות, במצב מיוחד כשל אמי אינו שב. הוא לא העלה על דעתו שאימא חיה), אבל אל תדאג. הקב"ה הוא אבי יתומים והוא ישמור עליך, רק תשתדל להיות חזק. בקרוב תגמר המלחמה והמשיח יגיע. עליך לשמור על שלשת אחיך הקטנים, ולומר להם כי יהודים הם. הנה אלו שמותיהם היהודיים. ואבא מסר לי את שמותיהם של אחי: יצחק צבי, אבא חייא, יחיאל. עד היום אני מתפעם ומתפעל לנוכח אמונתו הצרופה של אבי זכרונו לברכה. יהודי בשנותיו הצעירות, שמתאמץ לשמור מצוות בתנאי מלחמה ומחתרת איומים, וכשמגיע הרגע שבו נדמה לו כי הנה הגיע סופו, הוא אינו מתמרמר ואינו שואל שאלות. ברור לו שזהו רצון ה'. הוא אינו מבכה על יתמותם העתידית של ארבעה ילדיו הקטנים, אלא הוא מעודד אותם, משנן להם את עובדת היותם יהודים, ומבטיח להם שה' יתברך יגן עליהם מכל רע. לבו רגוע, הוא משאיר אותם בידי הנאמנות של הבורא יתברך. זוהי אמונה! התרצות והסכמה לכל אשר קורה מבלי לשאול שאלות. זהו קיום בפשטות ובשלימות של הכתוב: "התהלך עמו בתמימות".

"רבות מחשבות בלב איש ועצת ד' היא תקום". אבי נותר חי לאחר המלחמה, וגם אימא חזרה ברוך ה' מאושוויץ. משפחתנו התאחדה, היה זה נס בפני עצמו. נס שאירע אחת לכמה עשרות אלפים. להורי נולדו עוד חמישה ילדים לאחר המלחמה, וכולם ב"ה היום בעלי משפחות, סבים וסבתות, בלי עין הרע. סיפור זה ממחיש את הנהגתו המיוחדת של ה', את ניסו וחסדיו, ואת עולמו הפנימי של מי שבוטח בו בביטחון מלא.

"אל תיראו אתם חשבתם עלי רעה א-לוקים חשבה לטובה" (נ, יט-כ)

אל תיראו – אין לכם לחשוש שאני אתנקם בכם וארצה לעשות לכם רעה כי מי כמוני יודע מן הניסיון האישי שלי, שלא מחשבותיו של האדם מחשבותיו של ה'? הרי אתם חשבתם עלי רעה וא-לוקים חשבה לטובה ואם כן יודע אני שגם אם ארצה להתנקם הרי כך גם יהפוך ה' את כוונתי הרעה לטובה?

שאלו פעם את החסיד רבי בנימין קלעצקר, שהיה סוחר גדול, איך אפשר לעסוק בענייני חסידות בשעת העסק במסחר. ענה להם: אם בשעה שעומדים לפני הקב"ה יכולות ליפול מחשבות זרות על העסק, על-אחת-כמה-וכמה שבשעה שעוסקים במסחר יש מקום שייפלו במוח מחשבות טהורות וקדושות...

חזון האותיות (רבנו בחיי)

יעקב ראה שכל האותיות נמצאות בשמות בניו, חוץ מהאותיות ח' וט'. אמר: אין בהם חטא וראויים הם לגלות להם את הקץ. כיוון שחזה וראה שגם האותיות ק' וצ' אין בהם, חשב שמא עדיין אינם ראויים לגלות להם את הקץ, סתם ולא גילה. לפיכך פרשה זו סתומה.

כוחו של הרגל (יעקב אליאך – חלקי בעמלי)

חושים בן דן, שמו מוכר לנו יותר משאר נכדיו של יעקב אבינו ע"ה. חושים בן דן הוא הגיבור שקינא לכבודו של הסבא יעקב, וכרת את ראשו של עשיו שמיאן לקבור את יעקב במערת המכפלה. בנוסף, שמו של חושים בן דן, מזוהה לכולנו עם היותו כבד שמיעה. אמר הגר"ח שמואבי זצ"ל, הסיבה שכל בניו ונכדיו של יעקב אבינו, לא קינאו לכבודו כמו חושים בן דן, הרי היא משום שלא היו הם כבדי שמיעה כמותו.

בסוף הלוויית יעקב אבינו, הגיעו אל מערת המכפלה, מסופר בגמרא בסוטה (יג) כיצד עשיו לא נתן לקבור את יעקב שם. התנהל ויכוח בין השבטים לעשיו, האם הוא מכר את מערת המכפלה ליעקב או שמע רק את הבכורה, לבסוף אמרו השבטים לעשיו, ראייה היא שמכר את חלקך שהרי כתוב "בקברי אשר כריתי לי". דרש עשיו לראות את שטר המכירה, אמרו לו במצרים היא, שלחו את נפתלי שהוא "אילה שלוחה" לרוץ למצרים ולהביא את שטר המכירה. קם חושים בן דן שאוזניו לא היו כרויות לדיון, שאל מאי האי? ענו לו, אנו מתעכבים עד שישוב נפתלי מארץ מצרים. אמר חושים בן דן: "ועד שיבוא נפתלי ממצרים יהא אבי אבא מוטל בביזיון?". מיד נטל חושים בן דן אזמל וכרת את ראשו של עשיו.

מידת ההסתגלות – אמר ר' חיים, היא כה עצומה עד אשר כל בני יעקב שעמדו והתווכחו עם עשיו, בכל משפט שאמרו לו, חשבו שבעוד רגע הם ינצחו אותו וכבר יוכלו לקבור את יעקב. אך בפועל המשא ומתן עם עשיו התארך. לכן, האחים אפילו לא שמים לב לכך שיעקב אביהם מוטל בביזיון. לעומתם, חושים בן דן, משום שהיה כבד שמיעה, לא נסחף אל תוך המשא ומתן שהתנהל. לא קהו חושיו כלל ביחס לביזיון הסבא יעקב אבינו ע"ה. ברגע שהבין שהסיבה שממתינים לקבורה הרי היא בגלל עשיו, לא היה מוכן להשלים עם המצב הזה ולו לרגע, מיד בא ועשה מעשה.

מידה זו של הסתגלות, מביאה את האדם בכל סיטואציה להתרגל למצב הקיים, ולפתח אדישות אפילו כאשר יש מקום להתעוררות. על-כן, סיים ר' חיים את שיחתו, יחפש האדם

איך לשמור על התעוררותו שתישאר תמיד בתוקפה, כדי שחלילה לא ייחלש וידעך מכוחו של ההרגל.

על פי דרכו (יחיאל מיכל מונדווביץ)

מסיימים את ספר בראשית, שבמהותו הוא מנחיל 'מעשה אבות סימן לבנים'. אבותינו סללו בעבורנו דרכי הנהגה בכל מישורי החיים. התורה איננה ספר סיפורי מעשיות, רשב"י מזהיר בזה"ק (בהעלותך) 'וי לברנש 'אוי לאדם שחושב שהתורה מעבירה סיפורים בעלמא אודות הדיוטות ומעשיהם. היא ספר הוראה מעשית.

בבוא יוסף עם בניו להתברך מפי יעקב אביו לפני מותו, מעמיד יוסף את מנשה בכורו מול ימין אביו, ואת אפרים הצעיר מול שמאלו. יעקב שולח את ימינו ושימהו על ראש אפרים, ואת שמאלו על ראש מנשה. בתורה נאמר שְׁפָל הַחַכִּים אֶת יָדָיו (משורש ש,כ,ל). אך מה החכמה בפעולה זו? למה מתאמץ יעקב הזקן והחלוש להחליף את ידיו, ולא ביקש מנכדיו שיחליפו ביניהם מקומות עמידה, כך שאפרים יהיה בימין? יוסבר, שיעקב אבינו מלמד אותנו כאן יסוד איתן בחינוך הבנים. על המחנך להתאים את עצמו אל החניך, ולא ימתין עד שהחניך ילמד להשתוות למחנך.

כל תלמיד בכיתה וכל ילד בבית הוא אישיות נבדלת וייחודית. הוא 'עולם מלא' ואין עולמותיהם דומים. עלינו לזהותו ולעבוד עמו בדרכו ובסגנונו. עקרון זה חקקו הרה"ק מפיאסצנא הי"ד במבוא לספרו חובת התלמידים, "חֲנֹךְ לְנֶעֶר עַל פִּי דְרָכֹו, שִׁזָּה הוּא הַעִיקָר... כי המחנך שרוצה לגלות את נשמת התלמיד הטמונה והגנוזה בו, לגדלה ולהבעירה באש של מעלה, מוכרח הוא להרכין את עצמו אל התלמיד ולחדור אל תוך קטנותו ונמיכותו, עד אשר יגיע אל ניצוץ נשמתו. לא בכל הנערים שווה הוא החינוך, תלוי הוא בכל נער ונער כפי טבעו, דעתו ומידותיו, ואותם על המחנך להכיר... ולא מה שיצווה ויחנך לזה, יצווה ויחנך לתלמיד אחר השונה ממנו בטבע, רצון ומדות." ציטוט מקוצר.

יעקב אבינו מזהה את השוני בין אפרים למנשה. בכדי לעודד את צמיחת עתידם הוא מתאים את עצמו אליהם, ולא להיפך! יעקב אינו פוקד על נכדיו להחליף עמדות, הוא מחליף את ידיו! הם נותרים מה שהם, הוא, המחנך, יוצר שינוי אצל עצמו, בכדי לחבור אליהם. הוא 'רכן' לעברם. כך היה גם במעמד הר סיני. הקב"ה, נתן ומסר תורה לכל אחד לפי רמתו. כך נדרש (שמות רבה ה) "הקול יוצא אצל כל ישראל כל אחד ואחד לפי כוחו, הזקנים לפי כחן, הבחורים לפי כחן, ואף למשה לפי כוחו שנאמר מִשָּׁה יִדְבֹר וְהָאֵל-לְקִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל, בקול שהיה יכול לסובלו. וכן (תהלים כט) קוֹל ה' בְּכַח, בכוחו לא נאמר אלא בכח, בכוחו של כל אחד ואחד. "הקב"ה ירד להר סיני, ואף ירד לסוף דעתנו, כי דעותינו, כפרצופינו, אינן שוות. אין לדרוש מראובן כפי שדורשים משמעון. תתאים חינוך לפי כוחו וטבעו! בברכות יעקב נאמר אִישׁ אֲשֶׁר כִּבְרַכְתּוּ בְּרֶךְ אִתָּם. אינו עושה את יששכר לסוחר, ואת זבולון ליושב אהלים. יעקב מתהלך לפי רוחם ולפי טבעם, ובכך להגדיל כבוד שמים. אין קו יצור במלאכת החינוך! לכל אחד סגולות ייחודיות, ומתוך

שאנו מכירים בייחודיותם נִפְתַּח את אישיותם, מבלי לדכא ולפגוע חלילה באוצר הבלעדי הגלום והגנוז בו .

הבא נקשיב לדבריו של זקננו יעקב, אותם השיב ליוסף כאשר ניסה הלה 'להתערב' בסגנון החינוכי אשר לו, יִדְעֵתִי בְּנֵי יִדְעֵתִי. יעקב מכיר בהבדל בין ימין לשמאל, והוא מְשַׁפֵּל את ידיו. זו חכמה חינוכית עצומה ! הרבי ר' זושא היה אומר 'בשמים לא ישאלו אותי למה לא הייתי משה רבינו. ישאלו למה לא הייתי זושא !'. נצפה גם אנו מכל אחד להיות 'הוא' הטוב ביותר. נדבר עמו בשפה שְׁלוּ . מחנך טוב מדבר 'בשבעים לשון' ולא מְדַמָּה שכל תלמידיו יבינו את לשונו, כי שפה אחת באמת משעממת...בהצלחה בעבודת הקודש !

פרשת ויחי.

כתוב בדברי ישראל יש לרמז, דידוע אומרם ז"ל (סנהדרין צ"ז) כלו כל הקיצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה עיי"ש, זהו הרמז בסדר שמות הפרשיות "מקץ ויגש ויחי", פירוש, "ויהי מקץ" היינו כשנדמה לו לאדם שכבר כלו כל הקיצין חלילה, העצה "ויגש אליו" היינו שיקרב אליו יתברך שמו בתשובה, אזי "ויחי" כמו שכתוב והשיבו וחיו וד"ל.

וכמו שהרה"ק ר' מיכלי מזלאטשוב זי"ע אמר "טרם יקראו ואני אענה עוד הם מדברים ואני אשמע" והשינוי הלשון של "אענה ואשמע" הוא כי אם אחד עושה הכנה לתפילתו, טרם יקראו אז אליו אני אענה יקבל תשובה, אבל אם עוד הם מדברים הוא נמצא באמצע הדיבור ופתאום מתפללים גם אז ממנו אשמע לא כתוב שייתן לו תשובה.

חידון לפרשת "ויחי"

1. עקב התגורר במצרים במשך 17 שנים, היכן עוד מוזכרות 17 שנים בחומש בראשית?

פרשת וישב נפתחת בכך שיוסף בן 17 שנה (בראשית לז ב).

2. איזה חולי משותף ליצחק ואחר כך ליעקב?

גם ליצחק וגם ליעקב היו בעיות ראייה בזקנתם (בראשית כז א, מח י).

3. היכן מוזכרת בפרשה זו מיטה? (3 תשובות)

בתחילת הפרשה מוזכרת מיטתו של יעקב שלוש פעמים: יעקב משתחוה על ראש המיטה (בראשית מז לא); יעקב מחזק את עצמו לשבת על מיטתו (בראשית מח ב); וכשיעקב מסיים לברך את בניו, הוא אוסף את רגליו אל מיטתו לפני מותו (בראשית מט לג).

4. אילו שני זוגות אחים מוזכרים באותו פסוק?

אפרים ומנשה וראובן ושמעון מוזכרים כולם באותו פסוק (בראשית מח א)

5. היכן בפרשתנו מניח מישהו את ידיו על ראשו של מישהו אחר? היכן עוד בתורה נאמר במפורש שמישהו הניח את ידו על אדם אחר? (2 תשובות)

יעקב מניח את ידיו על ראש אפרים ומנשה כאשר הוא מברך אותם (בראשית מח יד). בויקרא כד יד, סומכים השומעים את המקלל את ידיהם על ראשו. במדבר כז כג, משה סומך את ידיו על יהושע כאשר הוא מצווה אותו לפני העם.

6. באיזה הקשר מוזכרים דגים בפרשה זו?

בברכתם של אפרים ומנשה, אומר הפסוק "וידגו לרוב בקרב הארץ" (בראשית מח טז).

7. איפה מוזכר בפרשה זו אדם אחד פעמים באותו פסוק, אולם בכל פעם הוא נקרא בשם אחר?

בראשית מט ב, מדובר על יעקב, פעם בשם יעקב ופעם בשם ישראל.

8. אילו בעלי חיים מופיעים בברכות יעקב לבניו? (10 תשובות)

בעלי החיים הבאים מופיעים בברכות: שור בברכת שמעון ולוי (מט ב); אריה ולביאה בברכת יהודה (בראשית מט ט); גם שני שמות של חמור מופיעים בברכת יהודה (בראשית ט יא); חמור בברכתו של יששכר (בראשית מט יד); נחש וסוס בברכתו של דן (בראשית מט יז); איילה בברכתו של נפתלי (בראשית מט כא); זאב בברכת בנימין (בראשית מט יב).

9. אילו משקאות מוזכרים בברכות יעקב לבניו? (3 תשובות).

מים מוזכרים בברכת ראובן (בראשית מט ד). חלב ויין מוזכרים בברכת יהודה (בראשית מט יב).

10. איזה מקום מופיע בפרשה זו ואינו מוזכר שוב בכל התנ"ך?

יעקב הוספד בגורן האטד (בראשית נ י), מקום זה לא מוזכר שוב בכל התנ"ך.

11. אילו אנשים שאינם צאצאיו של אברהם מוזכרים בפרשה זו? (3 תשובות)

עפרון (בראשית מט כט). ממרא (בראשית מט ל) ופרעה (בראשית נ ד) מוזכרים בפרשה זו ואינם מצאצאיו של אברהם.

חידון א' ב' לפרשת ויחי

- 1 א איזה נכד היה בצד ימין של יעקב. ?
- 2 ב נמשל לזאב .
- 3 ג הברכה שקיבל היא בת 6 מילים .
- 4 ד "גור אריה" רומז ל _____ (רש"י) .
- 5 ה כיצד מרגיע יוסף את אחיו לאחר פטירת אביהם. ?
- 6 ו איך מתוארת פטירתו של יעקב. ?
- 7 ז "בסדם אל תבוא נפשי" רומז למעשה _____ (רש"י) .
- 8 ח החיה שאליה נמשל יששכר

9. ט מי נשאר בארץ גושן בזמן לוויית יעקב?

10 י בברכתו מוזכר "אביר יעקב" . "

11 כ עפ"י רש"י נקרא כך בגלל שתלו _____ על מיטת יעקב..

12 ל איך מסתיימת ברכת יעקב לדן. ?

13 מ איפה יעקב לא רוצה להיקבר?

14 נ מי נמשל לאילה . ?

15 ס השלם: "ובדם ענבים"

16 ע מי הצטרף למסע הלוויה של יעקב?

17 פ דן ינקום נקמת עמו מ _____ (רש"י) .

18 צ השלם: "בנות _____ עלי שור

19. "ק" ותשב באיתן. " _____

20 ר לאיזה כיוון השתחוה ישראל . ?

21 ש יעקב אבינו חי _____ שנים יותר מיוסף .

22 ת למה נמשלה קשתו של יעקב (? רש"י)

תשובות לחידון א' ב' לפרשת ויחי

1.אפרים

2.בנימין

3.גד

4.דוד המלך

5.התחת א-לוהים אני

6.ויגוע ויאסף

7.זמרי

8.חמור

9.טפם

10.יוסף

11.כתרים

12.לישועתך קויתי ה'

13.מצרים

14.נפתלי

15.סוטה

16.עבדי פרעה

17.פלישתים

18.צעדה

19.קשתו

20.ראש המיטה

21. שלושים ושבע

22.תפילה